

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Vztah T. G. Masaryka k Židům

T. G. Masaryk's relations with Jews

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Pavlovská

Autor:

Gabriela Borovcová

Praha 2015

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Zuzaně Pavlovské za její pomoc a trpělivost při vypracovávání této práce. Dále bych také chtěla poděkovat Mgr. Jakubu Fulínovi, Ing. Vladimíru Filipovi, Bc. Jakubu Pekárkovi a celé své rodině za poskytnutí cenných rad.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Vztah T. G. Masaryka k Židům“ vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 20. května 2015

.....
Gabriela Borovcová

Anotace

Bakalářská práce „Vztah T. G. Masaryka k Židům“ se zabývá postojem prvního československého prezidenta k židovskému národu. Tato práce popisuje, jak se dokázal přenést přes svou antisemitskou výchovu a změnit, na základě rozumového úsudku, svůj postoj k Židům. Cílem této práce je ukázat, že Masaryk měl velmi vřelý vztah k židovskému národu, nicméně z objektivních důvodů ho přímo za filosemitu označit nelze.

Annotation

The bachelor thesis „T. G. Masaryk's relations with Jews“ deals with the first Czechoslovakian president's attitude to the Jewish nation. It describes how he managed to overcome his anti-Semitic upbringing and based on rational judgement to change his attitude to the Jewish. The aim of the thesis is to show that Masaryk's relationship to the Jewish nation was very positive, however, from objective reasons he cannot be directly labelled as a philo-Semite. The thesis will be descriptive and a compilation. It will be based on historical sources and specialised publications.

Klíčová slova

T. G. Masaryk, Židé, antisemitismus, Československá republika, Hilsneriáda, sionismus, Palestina

Key words

T. G. Masaryk, Jews, anti-Semitism, Czechoslovak republic, Hilsner Affair, Zionism, Palestine

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. ŽIVOTOPIS T. G. MASARYKA.....	10
2. MASARYK A ŽIDÉ.....	14
2.1 Židé v Masarykově životě.....	15
2.2 Masaryk a jeho vztah k antisemitismu.....	18
2.3 Židé v Masarykově díle.....	20
2.3.1 Sborník historický.....	20
2.3.2 Otázka sociální.....	21
2.3.3 Vražda hromadným jevem společenským moderní osvěty.....	22
2.4 Vznik československého státu.....	23
2.4.1 Haličští Židé.....	25
2.4.2 Židovská národní rada.....	26
3. HILSNERIÁDA.....	28
3.1 Hilsnerův případ.....	28
3.2 Vstup Masaryka do případu.....	31
3.3 Kritika Hilsnerova případu.....	33
3.4 Protikritika.....	37
3.5 Situace po ukončení procesu.....	39
4. MASARYK A SIONISMUS.....	43
4.1 Sionismus.....	43
4.2 Masarykův vztah k sionismu.....	46
5. MASARYKOVA NÁVŠTĚVA PALESTINY.....	53
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM LITERATURY.....	65
SUMMARY.....	69

ÚVOD

Záměrem této práce je popsat a interpretovat postoj prvního československého prezidenta, Tomáše Garrigue Masaryka k židovskému národu, kultuře či náboženství. Smysl takové práce by se dal vyvodit už jen ze samotné zásadní role Masarykovy osoby pro československé, české, i světové dějiny, její hodnota však nabývá na významu zejména vzhledem k závažnosti židovské otázky v období devatenáctého a první poloviny dvacátého století.

Připomínat či zdůvodňovat Masarykovu důležitost pro české dějiny snad nemá ani smysl, důležitost židovského elementu pro dějiny devatenáctého a první polovinu dvacátého století naopak v dnešním českém prostředí jednoznačně ano. Podle mne je dnes homogenita obyvatelstva České republiky brána jako samozřejmá a někdy snad dokonce jako historicky nutná. Přitom ještě na počátku dvacátého století byly české země a celá Habsburská monarchie složeny z obyvatelstva multietnického a multikulturního. Toto je potřeba mít při reflexi Masarykova postoje k Židům¹ na paměti.

Moje práce bude do značné míry popisná a kompilační. Bude vycházet z historických pramenů a odborných publikací a pomocí faktů z Masarykova života popíše jeho vztah k Židům.

V první kapitole stručně nastíním Masarykův život, jeho původ a působení před válkou i po vzniku Československé republiky. Zaměřím se zejména na období před vznikem Československa, jelikož v této době se nejvíce formovaly jeho názory a postoje.

¹ Ve své práci jsem zvolila psaní slova Žid, Židé apod. s velkým písmenem na začátku slova. Postupuji podle Slovníku spisovné češtiny, kde je možné používat jak malé, tak velké písmeno. Viz Libuše KROUPOVÁ, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia. 2007, s. 588.

Ve druhé kapitole se zaměřím na obecný vztah Masaryka k Židům tak, jak je popisují dobové prameny a sekundární literatura. Zaměřím se na popis skutečných Židů, které Masaryk za svého života znal. Reflexi podrobím Masarykovy postoje k Židům, které se dochovaly v jeho dílech a v záznamech.

Krátce popíši i nejzásadnější Masarykova politická rozhodnutí týkající se Židů po ustavení Československé republiky. Nejvýznamnějšími politickými rozhodnutími jsou v tomto období události ohledně ustavení Židovské národní rady a zejména Masarykova intervence ohledně vysídlení haličských Židů, kteří na území Čech a Moravy našli útočiště v době první světové války, zpět do Polska.

Ve třetí kapitole se budu věnovat pravděpodobně nejznámější s Židy související události Masarykova života – tzv. Hilsnerově aféře (či Hilsneriádě), kde se Masaryk jako jediný postavil za z vraždy obžalovaného Žida, Leopolda Hilsnera. Jak uvidíme dále, případ dobře ilustruje Masarykův postoj k Židům, resp. k antisemitismu. Lze totiž s nadsázkou říci, že Masaryk byl jediným člověkem, kterému v aféře nešlo o to, že byl Hilsner Židem. Hilsneriádě se budu věnovat velmi podrobně, jelikož jsem přesvědčena, že má pro pochopení Masarykova přístupu k Židům zásadní význam.

Ve čtvrté kapitole se budu věnovat Masarykovu postoji k sionismu, jakožto hnutí s cílem vytvořit novodobý židovský stát a národ. Nejprve popíši samotný vznik a historii sionismu v devatenáctém století, poté ozřejmím Masarykův vztah k němu.

S jeho názorem na sionismus souvisí i Masarykova cesta do Palestiny, kterou podnikl, aby mimo jiné navštívil tamější židovské přistěhovalce. Této cestě se budu věnovat v poslední, páté kapitole.

Ve své práci se budu snažit o maximální možnou objektivitu při popisu i interpretaci Masarykových postojů. Budu vycházet z ověřených zdrojů a povětšinou i ze zdrojů zabývajících se fakty. Pokud uvedu nepodložené informace a spekulace, pak jen pro dokreslení situace a vždy je řádně doložím.

Pevně věřím, že celá práce pomůže nastínit Masarykův vztah k Židům nejen v rámci tehdejšího kulturního prostředí Habsburské monarchie a československé První republiky, ale že bude mít má práce hodnotu i vzhledem k současným vztahům mezi židovským a nežidovským obyvatelstvem naší planety.

1. ŽIVOTOPIS

Tomáš Garrigue Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně manželům Josefovi a Terezii Masarykovým.²

Otec pracoval nejdříve jako čeledín, poté jako kočí, až nakonec povýšil na drába. Matka byla zaměstnána jako kuchařka. Rodina se musela často kvůli otcovu povolání stěhovat. Kromě Hodonína pobývali například v Mutěnicích, Čejčicích, Čejkovicích, Kobyli nebo v obci Pavlovice.³

Nejdříve Masaryk vychodil školu v Čejkovicích. Poté nastoupil na reálné německé gymnázium v Hustopečích.⁴ Po dokončení reálky se chtěl stát učitelem, ale do učitelského ústavu nebyl přijat pro svůj nízký věk⁵, proto ho rodiče dali na řemeslo uměleckého kováře do Vídně. Když se vrátil z Vídně, začal se učit kovářem v Čejči. Ale profesor Ludwig, který znal Masaryka z hustopečského německého gymnázia, přesvědčil jeho rodiče, aby Tomáš i nadále pokračoval ve studiích. Nejdříve pomáhal v místní škole jako pomocný učitel a v roce 1865 nastoupil na německé gymnázium do Brna. Rodiče si nemohli dovolit syna na studiích finančně podporovat, proto si mladý Tomáš vydělával doučováním u policejního ředitele Antona Le Monniera. Avšak Masaryk kvůli špatnému chování musel gymnázium opustit. Nicméně policejní ředitel Le Monnier byl přeložen do Vídně a Masaryk odjel s ním a středoškolské studium tak dokončil v roce 1872 na vídeňském gymnáziu.⁶

² Jan HERBEN, *T. G. Masaryk*. Praha: Sfinx. 1946, s. 11.

³ Tamtéž.

⁴ O volbě této školy rozhodla matka, protože v Hustopečích bydlela část její rodiny a jejím rodným jazykem byla němčina. Německy mluvila, psala a modlila se. Česky se naučila až později.

⁵ Bylo mu v té době 13 let, avšak žáci byli přijímáni až od 16 let.

⁶ Třída, do které Masaryk na vídeňském gymnáziu chodil, byla plná úspěšných žáků. Kromě Masaryka v ní byl také Franz Klein (pozdější rakouský ministr spravedlnosti) nebo Robert Meyer (pozdější ministr financí).

Poté se přihlásil na filosofickou fakultu ve Vídni ke studiu klasické filologie, ale následně se přeorientoval na filosofii. Masaryk ukončil studium na vídeňské univerzitě obhajobou doktorské práce na téma „Povaha duše u Platona“. Po skončení studií podnikl cestu po Itálii a pokračoval ve studiu na univerzitě v Lipsku, kde pobýval rok a kde se také seznámil se svou budoucí manželkou Charlottou Garrigue, která přijela do Lipska studovat muzikální vědy. Tomáš Masaryk a Charlotta Garrigue se vzali 15. března 1878 v Brooklinu v USA.⁷

Po návratu ze Spojených států do Vídně Masaryk zastával pouze dočasné učitelské posty a sepisoval svou habilitační práci „Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty“, kterou obhájil 7. března 1879 a stal se docentem.⁸ V roce 1882 dostal nabídku stát se mimořádným profesorem na pražské univerzitě, která se v té době rozdělila na českou a německou. Tuto nabídku přijal a odstěhoval se i s celou rodinou do Prahy.⁹

Svou politickou činnost započal s Karlem Kramářem a Josefem Kaizlem, když vstoupili do mladočeského hnutí. V roce 1891 pak byli zvoleni do Říšské rady. Masaryk se ale brzy dostal do sporu s Juliem Grégrem, jedním z předáků mladočeské strany, a proto se v roce 1893 vzdal mandátu a odešel na nějakou dobu z politiky. Vrátil se až v roce 1900, když založil Českou stranu lidovou,¹⁰ jejímž hlavním programem bylo zavedení všeobecného hlasovacího práva a rovnoprávnost všech národů v Rakousku-Uhersku. Masaryk byl opět zvolen v roce 1907 do Říšské rady.¹¹

Vítězslav HOUŠKA, *T. G. Masaryk známý i neznámý*. Praha: Riopress. 2005, s. 17-23.

⁷ Vítězslav HOUŠKA, *T. G. Masaryk známý i neznámý*. s. 24.

⁸ Alain SOUBIGOU, *Tomáš Garrigue Masaryk*. s. 36-50.

⁹ Stanislav POLÁK, *TGM: obrazem a slovem*. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky. 2000, s. 43.

¹⁰ U vzniku této strany také stáli například František Drtina, Jan Herben, Jan Gebauer nebo Edvard Beneš.

¹¹ Stanislav POLÁK, *TGM: obrazem a slovem*. s. 57; 70.

Masaryk byl původně zastáncem reformy Rakouska-Uherska, podle které by se říše stala národnostně spravedlivou. Nepatřil k radikálům a odmítal myšlenku revoluce. Ale během první světové války změnil na základě zkušeností názor a po celou dobu první světové války, kterou strávil zpočátku ve Francii¹² a poté ve Velké Británii¹³ se snažil přesvědčit světové mocnosti, aby došlo k rozbití rakousko-uherské monarchie. Bylo nutné získat kontakty v zahraničním tisku, které by pomáhaly propagovat vznik samostatného státu, přesvědčit státníky spojeneckých zemí, aby podporovali Masarykovu myšlenku nezávislé republiky. Boj rakousko-uherské monarchii poprvé otevřeně vyhlásil 6. července 1915 ve svém projevu v Ženevě při příležitosti pětistého upálení mistra Jana Husa.¹⁴

Po vypuknutí ruské únorové revoluce v roce 1917 se Masaryk vydal do Ruska vytvářet československé legie. Masaryk věděl, že pokud má vzniknout samostatný československý stát, je nutné, abychom měli vlastní armádu, která by bojovala na straně spojenců. Právě v Rusku bylo mnoho československých zajatců, kteří byli nuceni bojovat na straně Rakouska-Uherska. Po dlouhých vyjednáváních s ruským byrokratickým aparátem konečně dosáhl toho, že bývalí rakousko-uherská vojska československého původu byli propuštěni z ruského zajetí a bylo jim umožněno vytvořit československé legie, které na konci roku 1917 již čítaly padesát tisíc mužů.¹⁵

Ke konci války, v květnu 1917, se Masaryk také vydal do Spojených států. Bylo nutné, aby i Spojené státy podpořily myšlenku vzniku samostatné Československé republiky. Především bylo nezbytné přesvědčit amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, který se doposud přikláněl k myšlence zachování rakousko-uherské monarchie. Masarykovi se ale podařilo získat prezidenta na svou stranu a 18. října triumfálně oznámil Prohlášení

¹² Do Francie utekl v prosince 1914 i s dcerou Olgou.

¹³ Ve Velké Británii Masaryk pracoval jako profesor pro slovanská studia.

¹⁴ Stanislav POLÁK, *TGM: obrazem a slovem*. s. 77-83.

¹⁵ Alain SOUBIGOU, *Tomáš Garrigue Masaryk*. s. 186-187.

nezávislosti československého národa. 14. listopadu 1918 byl Masaryk zvolen prezidentem nově vzniklé Československé republiky a 20. prosince 1918 se navrátil zpět do vlasti.¹⁶

Masaryk byl zvolen do funkce prezidenta ještě třikrát nepřetržitě za sebou – 1920-1927, v letech 1927-1934 a naposledy působil jako prezident v letech 1934-1935. 14. prosince 1935 podal kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu demisi.¹⁷

Masaryk zemřel 14. září 1937 v Lánech, kde je na místním hřbitově pochován on i jeho rodina.

¹⁶ Stanislav POLÁK, *TGM: obrazem a slovem*. s. 89-93.

¹⁷ Alain SOUBIGOU, *Tomáš Garrigue Masaryk*. s. 233.

2. MASARYK A ŽIDÉ

Z hlediska bádání je patrné, že Masarykův vztah k Židům se postupně vyvíjel. Masaryk židovský národ obdivoval za to, že je věrný své tradici a lpí na víře svých otců.¹⁸ Na judaismu si cenil, že klade velký důraz na mravouku, nenechává významný prostor pro slepou víru a dbá na dodržování tradic. Přestože Židé byli pronásledováni v dobách, kdy ještě existovalo mnohobožství, svého jediného Boha se nikdy nevzdali. Na základě tohoto hodnocení věřil, že vzhledem k tomu, že Židé jsou trpěliví a vytrvalí ve své víře, jsou i důležitou složkou v českém národě.¹⁹

Někdy se můžeme setkat s tvrzením, že Masaryk byl filosemitou. S touto tezí však Masaryk nesouhlasil a doložil to v rozhovoru pro Českožidovské listy v roce 1901, kam napsal, že není možné považovat ho za filosemitu, protože není vůči Židům úplně nezaujatý.²⁰

Na oplátku za Masarykovu dobrou vůli se mu Židé často odměňovali finančně. Například financovali časopisy a noviny, do kterých Masaryk psal. Nebo Masarykovu politiku prosazovali v tisku.²¹ Mezi velké propagátory Masarykovy strategie patřili například Arne Laurin – hlavní editor Prager Presse, Josef Penížek – novinář Národních listů, Gustav Winter – žurnalista Právo lidu nebo Josef Kodíček – časopis Přítomnost.²²

¹⁸ Fred HAHN, *T. G. Masaryk and the Jews*. Tel Aviv: F. Hahn. 1990, s. 3.

¹⁹ Josef PENÍŽEK, Masaryk a židovští Čechové. In: Ernst RYCHNOVSKÝ (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 112.

²⁰ Fred HAHN, *T. G. Masaryk and the Jews*. s. 10.

²¹ Je možné říci, že jediným významným židovským novinářem, který nesouhlasil s Masarykovou politikou, byl Lev Borský, editor v Národní politice.

²² Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. *Judaica Bohemiae XXXVIII*, 2003, s. 170.

Masarykovi oponenti mu mnohokrát vyčítali židovskou finanční pomoc. Například tvrdili, že žádná politická strana nechtěla Masaryka přijmout, proto mu Židé dali peníze, aby si založil vlastní stranu.²³

2.1 Židé v Masarykově životě

Lidé na Moravě, kde se Masaryk narodil, byli velmi zbožní katolíci. Katoličkou byla i Masarykova matka, která odmítala jiná náboženství, především judaismus, a vyprávěla svému synovi, že Židé o Velikonocích potřebují křesťanskou krev. Po vzoru své matky byl v dětství mladý Tomáš zbožným katolíkem a Židům se obloukem vyhýbal. Během dětství byl jeho vztah k Židům také ovlivněn kaplanem Františkem Satorou, který často hanobil Židy během bohoslužeb, a také místním učitelem, který nabádal děti, aby se Židů vyvarovali.²⁴

V Čejkovicích žilo mezi lety 1856-1862 několik židovských rodin. Masaryk se ale těmto rodinám vyhýbal, a když nějakého Žida potkal, díval se mu na prsty, zda na nich ještě má krev, kterou použil k rituálnímu obřadu. Neboť místní obyvatelstvo věřilo, že Židé potřebují křesťanskou krev ke svým ceremoniím.²⁵

Výjimkou, kdy se mohl Masaryk, tehdy ještě jako dítě, setkat se Židem, byla postava obchodníka s látkami Fixla. Byl obchodníkem s kvalitním zbožím, proto od něj i Masarykova rodina zboží kupovala.²⁶

V roce 1861 nastoupil tehdy jedenáctiletý Tomáš na reálnou školu. Mezi jeho spolužáky patřil i Leopold Prilisauer, který pocházel z židovské rodiny. Právě Leopold byl

²³ Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. Praha: Alois Wiesner. 1939, s. 223.

²⁴ Oskar DONATH, Židé na Masarykově cestě životem. In: Ernst RYCHNOVSKÝ (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 126.

²⁵ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer. 1994, s. 240.

²⁶ Oskar DONATH, Židé na Masarykově cestě životem. s. 127.

příčinou, že mladý Masaryk začal ze svého podvědomí antisemitismus vytlačovat a začal rozumově potlačovat zděděné averze. Příkladem může být příhoda, kdy on a jeho spolužáci jeli na třídní výlet. Když zastavili, aby se nasvačili, všiml si Masaryk, že Prilisauer zmizel. Šli ho hledat a našli ho, jak se modlí u vstupních vrat s modlitebními řemínky na čele. Masaryka dojala jeho zbožnost, že ani na třídním výletu, plném veselí, se nezapomněl obrátit ke svému Bohu.²⁷

Když Masaryk nastoupil na vídeňské gymnázium, bylo mezi jeho spolužáky mnoho Židů. To dokazuje fakt, že z 50 maturantů bylo 23 Židů. S některými židovskými spolužáky se stýkal i po ukončení studií. Šlo například o Jindřicha Stegera, budoucího právníka, se kterým se setkával až do jeho smrti.²⁸

Po ukončení gymnázia pracoval jako vychovatel v židovských rodinách. Nejdříve u Richarda Sterna a poté u bankéře Schlesingera. Se svým žákem Alfredem Schlesingerem Masaryk cestoval po Itálii a poté spolu rok studovali v Lipsku. Alfred Schlesinger mu šel dokonce za svědka při zasnubách s Charlottou Garrigue.²⁹

Místo, kde se Masaryk často setkával s československou židovskou elitou, byl klub Pátečníků. Scházeli se každý pátek ve vile Karla Čapka mezi lety 1924-1937. Setkávali se tam spisovatelé, malíři, vědci, básníci, politici atd. Tento klub navštěvoval také Masaryk.³⁰

Mnoho Čapkových Pátečníků pocházelo z židovského prostředí a měli velký vliv při formování kulturního života v Masarykově první republice. Jejich postavení svědčí o vysoké úrovni asimilace židovského obyvatelstva v Československé republice.³¹

²⁷ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*. s. 240.

²⁸ Oskar DONATH, *Židé na Masarykově cestě životem*. s. 136.

²⁹ Jan HERBEN, T. G. Masaryk o Židech a antisemitismu. In: Ernst RYCHNOVSKÝ (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 247.

³⁰ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 171.

³¹ Tamtéž.

Mezi významné členy pátečnického klubu, kteří měli kořeny v židovské kultuře, patřili například Julius Firt³², Otokar Fischer³³, Alfred Fuchs³⁴, Kamil Hoffmann³⁵, Josef Kodíček³⁶, František Langer³⁷, Arne Laurin³⁸ nebo Karel Poláček.³⁹

³² Julius Firt (1898 – 1979). Narodil se do židovské rodiny v Sestrouni u Sedlčan. V roce 1936 se stal ředitelem Lidových novin. Během německé okupace utekl přes Polsko a Francii do Velké Británie. Po válce se navrátil zpět do Československa, ale v roce 1948 opět utekl a pracoval pro Rádio svobodná Evropa v Mnichově. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 174-175.

³³ Otokar Fischer (1883 – 1938). Byl básník, spisovatel, překladatel a dramaturg. Narodil se do asimilované židovské rodiny v Kolíně. Vystudoval německá studia na Karlově univerzitě. Jeho poezie byla ovlivněna Heinem. Mezi léty 1911 až 1912 pracoval jako dramaturg v Národním divadle a poté se stal jeho ředitelem. Zemřel na mozkovou mrtvici 12. března 1938 poté, co se dozvěděl o nacistické okupaci Rakouska. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 171-172.

³⁴ Alfred Fuchs (1892 – 1941). Narodil se v Praze do asimilované židovské rodiny. Pracoval jako spisovatel, překladatel a novinář pro Lidové listy. Studoval na filozofické fakultě, teologické fakultě a právnické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1921 konvertoval ke křesťanství. Během německé okupace odmítl Fuchs Československo opustit a ukryl se ve františkánském klášteře. I přesto byl zatčen a umučen nacisty v Dachau. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 172-173.

³⁵ Kamil Hoffmann (1878 – 1944). Narodil se do bilingvní německé židovské rodiny v Kolíně. Pracoval jako spisovatel, básník, novinář, diplomat a překladatel. Před první světovou válkou pracoval ve Vídni pro noviny Die Zeit a v Drážďanech pro časopis Dresdener Neue Nachrichten. Po válce se navrátil zpět do Československa a začal pracovat pro Prager Presse. Mezi lety 1920-1938 byl zaměstnán na československé ambasádě v Berlíně. Po německé okupaci byl poslán do Terezína a v roce 1944 zemřel v Osvětimi. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 172-173.

³⁶ Josef Kodíček (1892 – 1954). Byl literární kritik, scénárista, divadelní a filmový producent. Narodil se do pražské židovské rodiny. Pracoval jako dramaturg a producent ve Vinohradském divadle. Před nacistickou okupací uprchl Kodíček do Velké Británie, kde pracoval pro BBC. Do Československa se nastálo již nikdy nevrátil. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 174.

³⁷ František Langer (1885 – 1965). Byl jedním ze zakladatelů Pátečníků. Narodil se do pražské židovské asimilované rodiny. Pracoval jako lékař a také jako dramaturg ve Vinohradském divadle. Druhou světovou válku strávil ve Velké Británii. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 174.

³⁸ Arne Laurin (1889 – 1945). Narodil se do židovské rodiny v Hrnčích. Během první světové války sloužil spolu se svým dlouholetým přítelem Franzem Werflem a Oto Pickem v tiskovém oddělení rakouské armády. Po válce se stal hlavním editorem Prager Presse. Před německou okupací uprchl do Spojených států, kde v roce 1945 zemřel. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 173-174.

³⁹ Karel Poláček (1892 – 1945). Narodil se v Rychnově nad Kněžnou do asimilované židovské rodiny. Byl spisovatelem, humoristou a novinářem. Vystudoval práva na Karlově univerzitě. Po první světové války pracoval jako úředník. Od roku 1922 psal pro Lidové noviny. Zemřel na pochodu smrti v lednu roku 1945 poté, co byl poslán do Osvětimi. Viz Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 173-174.

2.2 Masaryk a jeho vztah k antisemitismu

V roce 1907 ve vídeňském parlamentu Masaryk řekl následující:

*„Jsem přesvědčen, že kdo má Ježíše za vůdce v náboženství, nemůže být antisemitou. Jest mně to tak jasné: Ježíš sám byl židem, židé byli apoštoly a staré křesťanství, zvláště katolicism měl v sobě mnoho židovského. Přijmu-li Ježíše, nemohu být antisemitou. Jedno nebo druhé. Křesťan nebo antisemita“!*⁴⁰

Masaryk rozlišoval dva druhy antisemitismu: selský a městský. Se selským antisemitismem se setkával během svého dětství na Moravě. Tento druh antisemitismu se zakládá na odmítání něčeho cizího a jiného. A právě Židé byli považováni většinovým obyvatelstvem vesnice za něco jiného a cizího. Lišili se od ostatních obyvatel vsi například jazykem, měli vlastní školy, žili v uzavřených skupinách, nehosподаřili na polích atd. Základem městského antisemitismu je konkurence. Často se stávalo, že křesťanští neúspěšní podnikatelé sváděli svůj nezdar právě na židovskou konkurenci.⁴¹

Masaryk považoval boj proti antisemitismu za usilování o mravnost, protože antisemitismus nám škodí a morálně nás kazí. Potlačení antisemitismu nebylo úkolem jen pro židovstvo, byl to úkol pro celé lidstvo, které pak povede k pokroku a lepší budoucnosti.⁴²

Masaryk viděl jako jednoho z největších šířitelů antisemitismu a mýtu o rituální vraždě klerikální tisk, především Katolické noviny. A za jednoho z největších šířitelů těchto lží považoval katolického teologa Augusta Rohlinga.⁴³

⁴⁰ Fred HAHN, *T. G. Masaryk and the Jews*. s. 5.

⁴¹ Jan HERBEN, *T. G. Masaryk o Židech a antisemitismu*. s. 249-250.

⁴² Zdeněk TOHN, *Masaryk a židovská otázka. Kalendář česko-židovský*, 1939, roč. 58, s. 48.

⁴³ Harold Gordon SKILLING, *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*. Praha: Práh. 1995, s. 60.

Během první světové války se s antisemitismem Masaryk potýkal i ve své Československé straně pokrokové. Část členů začala projevovat antisemitské rysy. V roce 1917 se konal sjezd důvěrníků Pokrokové strany a na tento sjezd nebyli pozváni tajemníci židovského vyznání. Tito židovští důvěrníci poté žádali, aby strana uznala, že jednala v rozporu s programem České strany pokrokové a aby vydala prohlášení, že i nadále nesouhlasí s antisemitismem.⁴⁴

Po vzniku samostatného Československého státu, věřili Židé, že dojde ke snížení antisemitských nálad. Ale i přes Masarykovy velké snahy potlačit antisemitismus v republice se začal opět v chudších vrstvách lidový antisemitismus objevovat. Tento lidový antisemitismus byl podporován především tiskem konzervativní pravice. Šlo například o protižidovské nepokoje z roku 1919. Masaryk na tuto situaci reagoval tak, že odmítl přijmout čestná občanství ve městech, kde docházelo k protižidovským výtržnostem.⁴⁵

Československá inteligence a vyšší třídy většinou přijali Masarykovu myšlenku potlačování antisemitismu. Antisemitismus považovali pouze za pozůstatky rakouské monarchie. Antisemitismus nebyl v nově vzniklém státě „přípustný“. I poté, co nacisté uchopili moc v Německu, se zpočátku v Československu, díky vlivu Masaryka, antisemitismus tolik nešířil.⁴⁶

Když se spisovatel Karel Čapek tázal Masaryka, jak se mu povedlo překonat antisemitismus, i přesto, že byl vychováván k nepřátelství k Židům, odpověděl Masaryk následovně:

„Po celý život jsem se snažil dávat pozor, abych nebyl k Židům nespravedlivý; proto se říkalo, že s nimi držím.

⁴⁴ Gajan KOLOMAN, Postoj T. G. Masaryka k židovství a sionismu za první republiky. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum. 1999, s. 130.

⁴⁵ Tamtéž. s. 133.

⁴⁶ Fred HAHN, *T. G. Masaryk and the Jews*. s. 10.

Kdyže jsem v sobě překonal ten lidový antisemitismus?
Panáčku, cítím snad nikdy, jen rozumem; vždyť vlastní
matka mě udržovala v krevní pověře“.⁴⁷

Masaryk se o antisemitismu také zmiňuje v rozhovoru pro *New York Times Magazine* z 28. srpna 1933, ve kterém říká:

„Antisemitské nálady byly v Německu vždycky a vyskytují se také v jiných zemích. Nevěřím však, že se ve své germánské podobě rozšíří za hranice Reichu. Jiné země už vědí, a dokonce mnoho Němců si začíná uvědomovat, co tato kampaň proti Židům Německo stojí. Očekávám, že se zmírní“.⁴⁸

2.3 Židé v Masarykově díle

2.3.1 Sborník historický

Poprvé se Masaryk Židy zabýval v kritice díla Ernesta Renana. Masarykova úvaha nad tímto dílem vyšla v roce 1883 ve „Sborníku historickém“.⁴⁹

Na Renanovi ho především zaujala neohroženost jeho úsudku a to, že se zajímal o problémy židovského národa. Naopak velmi negativně hodnotil jeho náboženský skepticismus.⁵⁰

⁴⁷ Karel ČAPEK, *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Ústav T. G. Masaryka. 2013, s. 19.

⁴⁸ Miloš POJAR, T. G. Masaryk a sionisté. In: Tomáš PĚKNÝ, Alice MARXOVÁ, Jiří DANÍČEK (ed.). *Židovská ročenka 5773*. České Budějovice: Federace židovských obcí v České republice. 2013, s. 62.

⁴⁹ Zdeněk TOHN, *Masaryk a židovská otázka*. s. 45.

⁵⁰ Alain SOUBIGOU, *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha: Paseka. 2004, s. 35.

Masaryk nesouhlasil s Renanovou myšlenkou, že křesťanství je z velké části založeno na judaismu. Dle Masaryka je křesťanství mnohem více založeno na evropském a řecko-římském duchu. Křesťanské církve jsou spíše evropské, než semitské.⁵¹

Masaryk se také neshoduje s Renanem v názoru na míru smíšení Židů s jinými evropskými národy. Renan tvrdí, že Židé jsou v Evropě promíšeni stejně jak ostatní národy. Masaryk tento názor nesdílí a píše, že Židé nemohou být stejně promícháni, protože mezi Evropany a Židy byly tak velké spory, že není možné, aby byli stejně promícháni jako Římané s Galy, Římané s Germány nebo Římané se Slovany.⁵²

2.3.2 Otázka sociální

Masaryk ve své knize „Otázka sociální“ polemizuje s Karlem Marxem a jeho antisemitismem.

Masaryk reaguje na Marxův článek nazvaný *Zur Judenfrage* v časopisu *Deutsch-Französische Jahrbücher* z roku 1844, ve kterém Marx recenzuje Baurovy spisy „*Die Judenfrage*“ (1843) a „*Die Fähigkeit der heutigen Juden und Christen frei zu Arden*“ (1843).⁵³

Dle Masaryka byla Marxovi otázka židovská velkou záhadou.⁵⁴

Masarykovi se především nelíbí, že Marx nevidí v židovské otázce i národní stránku. Vidí v ní jen otázku hospodářskou. Židé sice již nemluví svým jazykem, ale přesto

⁵¹ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 162.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tomáš Garrigue MASARYK, *Otázka sociální II: základy marxismu filosofické a sociologické*. Praha: Čin. 1948, s. 171.

⁵⁴ Tamtéž. s. 173.

jsou stále národem. „Židé zvláštním národem jsou, třebaže se již vzdali svého jazyka mluveného. Ale jazyk není právě jediným a nejdůležitějším znakem národnosti“.⁵⁵

Marx považuje Židy za lichváře a egoismus za typicky židovskou vlastnost. Masaryk vidí Marxův problém v tom, že se na Židy nezaměřil z historické a kulturní stránky.⁵⁶

Masaryk kritizuje Marxe také za to, že u Židů nerozlišuje mezi dobrými a špatnými vlastnostmi. A poté ještě dodává, že Marx nerozlišuje mezi dobrými a špatnými vlastnostmi ani u křesťanů ani jiných národů.⁵⁷

Masaryk se ale shoduje s Marxem v názoru, že křesťané „zežidovštěli“. Ale nebylo jim to jen ke škodě, bylo jim to i ku prospěchu: „Právě reformace byla do značné míry recepce Starého zákona a židovství“. Dle Masaryka je důležité nepřevzít od Židů vše, ale jen to dobré.⁵⁸

Masaryk na závěr dodává, že je nutné, aby v judaismu došlo k obrodě, aby si Židé uvědomili, že jejich náboženství potřebuje renesanci a podívali se do vlastního svědomí. Největším problémem Židů je, že jsou sami se sebou moc spokojeni.⁵⁹

2.3.3 Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty

Masaryk ve své knize „Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty“ věnoval krátkou část sebevražednosti u Židů.

⁵⁵ Tomáš Garrigue MASARYK, *Otázka sociální II: základy marxismu filosofické a sociologické*. Praha: Čin. 1948, s. 180.

⁵⁶ Tamtéž. s. 181.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž. s. 171.

Píše zde, že je obdivuhodné, jak Židé i přes všechny tragédie, kterými si museli projít, pořád jsou schopni nalézt útěchu a naději u svého Boha. Katastrofy, kterými si prošli, byli schopni snést jen díky svému náboženství.⁶⁰

Sebevražednost u tohoto národa není velká, výjimečně se objevovala v dobách pronásledování. Masaryk dodává: „Ač pronásledován a v opovržení, drží se židovský národ pevně náboženství svých otců a vyznačuje se radostí ze života a praktickým optimismem, kteréžto vlastnosti nepřipouštějí rozvoj chorobné sebevražednosti“.⁶¹

2.4 Vznik Československého státu

Po vzniku republiky se Masaryk Židům zaručil, že získají oficiální statut menšiny a budou užívat stejných práv jako ostatní obyvatelé republiky. Stavěl se tak proti silné opozici, která nesouhlasila, aby byli Židé uznáni za národnostní menšinu.⁶²

Možnost přihlásit se k židovské národnosti byla uzákoněna v Ústavě z roku 1920.⁶³

Dle sčítání lidu v roce 1921 se za Židy považovalo 354.203 osob⁶⁴, ale pouze 196.80 se jich přihlásilo k židovské národnosti.⁶⁵

Při dalším sčítání lidu mezi lety 1921 až 1930 se museli občané Československa hlásit k takové národnosti, jaký byl jejich mateřský jazyk, tzn. Čechoslováci, Němci, Poláci, Maďaři atd. V některých případech docházelo k tomu, že lidé byli přezkušováni ze svého mateřského jazyka, aby bylo jisté, zda se oprávněně hlásí ke své národnosti. Židé se

⁶⁰ Tomáš Garrigue MASARYK, *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Ústav T. G. Masaryka. 1998, s. 174.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Fred HAHN, *T. G. Masaryk and the Jews*. s. 9.

⁶³ Miloš POJAR, *T. G. Masaryk's relations with Jews*. s. 167.

⁶⁴ Čechy a Morava 125.083, Slovensko 135.900 a Podkarpatská Rus 93.300.

⁶⁵ Vybrali si jinou národnost například československou 73.300, německou 49.100, maďarskou 29.400, rusínskou 3.700 nebo polskou 2.000. Viz Miloš POJAR, *T. G. Masaryk's relations with Jews*. s. 167.

mohli také přihlásit k národnosti dle svého mateřského jazyka, ale byla zde také možnost přihlásit se k národnosti židovské. Pokud došlo k přihlášení k židovské národnosti, nebyli přezkušováni ze znalosti hebrejštiny nebo jidiš a nemuseli být členy židovské náboženské obce.⁶⁶

Docházelo dokonce k takovým případům, že k židovské národnosti se hlásily i osoby, které nepříslušely k izraelskému náboženství. Při sčítání lidu v roce 1931 se takových osob našlo 239 - z toho bylo 100 bez vyznání, 74 katolíků, 23 řeckých katolíků, 19 evangelíků, 12 pravoslavných, 1 z církve československé, 4 z jiných církví a 6 osob nevedlo svou náboženskou příslušnost.⁶⁷

Československé židovstvo bylo rozděleno na tři části: Čechy, Morava a Slovensko s Podkarpatskou Rusí.

České židovstvo bylo hodně asimilované a akulturované a mluvilo převážně česky.⁶⁸ Přijímalo reformní judaismus s modlitbami v češtině a němčině a patřilo k nejvíce dejudaizovaným v Evropě. V roce 1930 jich 80% žilo ve městech větších než 5000 obyvatel a téměř 50% židovstva z Čech žilo v Praze.⁶⁹ Asi 60% Židů se živilo obchodem a bankovníctvím. Kvůli nízké imigraci, nízké porodnosti a smíšeným manželstvím docházelo ke snižování počtu Židů v Čechách a na Moravě.⁷⁰

⁶⁶ Kateřina ČAPKOVÁ, *Češi, Němci, Židé?: národní identita Židů v Čechách 1918 až 1938*. Praha: Paseka. 2013, s. 36.

⁶⁷ Tamtéž. s. 44.

⁶⁸ Jen 12.28% Židů se v Čechách v roce 1930 identifikovalo s německou národností.

⁶⁹ 35.436 ze 76.300 osob židovské národnosti žilo v Praze.

⁷⁰ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 168.

Dosti jiné to bylo u slovenských Židů. Ortodoxní slovenští Židé žili především v Bratislavě a na východním Slovensku, kde byli pod chasidským vlivem. Mluvili zejména německy nebo maďarsky.⁷¹ Socio-ekonomicky patřili slovenští Židé k nižší střední třídě.⁷²

Židé v Podkarpatské Rusi⁷³ reprezentovali třetí typ židovstva v republice. Byli nejvíce zaostalí, nejvíce ortodoxní, nejvíce ovlivnění chasidismem a mluvili hlavně jidiš. Ekonomicky patřili k pracující třídě. Živili se především jako dělníci, řemeslníci nebo rolníci.⁷⁴

2.4.1 Haličští Židé

Jedním z prvních úkolů, které musel Masaryk v nově vzniklém Československu vyřešit, byl problém s odchodem haličských Židů. Ti utekli do Československa během první světové války kvůli židovským nepokojům v Polsku.⁷⁵ Po vzniku republiky se začaly opět ozývat protižidovské nálady, které byly podporovány nacionalistickým tiskem. Československá vláda, v čele s Karlem Kramářem, byla nucena pod tlakem veřejnosti vydat nařízení o vypovězení haličských Židů do 15. prosince 1918 zpět do vlasti.⁷⁶

Avšak v Polsku i nadále pokračovaly protižidovské nepokoje a bylo nebezpečné se navrátit zpět do Haliče. Nahum Sokolow⁷⁷ dostal od Ústředního sionistického úřadu dopis o situaci

⁷¹ Tyto dva jazyky nahradily jidiš. Jazykem jidiš se hovořilo pouze v několika vesnicích na Východě Slovenska.

⁷² Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 168.

⁷³ Asi 15.4% obyvatelstva v roce 1930.

⁷⁴ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 168.

⁷⁵ Uprchlíků bylo asi 150 tisíc.

⁷⁶ Gajan KOLOMAN, T. G. Masaryk, idea sionismu a Nahum Sokolov. In: Alice MARXOVÁ, Tomáš PĚKNÝ, Jiří DANÍČEK (ed.). *Židovská ročenka 5763*. Židovská obec v Praze. 2003, s. 76.

⁷⁷ Nahum Sokolow (1859-1936). Byl prezidentem Světové sionistické organizace. Narodil se v Polsku. Získal židovské i obecné vzdělání. V roce 1880 se přestěhoval do Varšavy, kde pracoval jako sloupkař pro časopis Ha-Zefirah a nakonec se stal i editorem. Velký zvrat v jeho životě nastal po seznámení se s Teodorem Herzlem na prvním sionistickém kongresu. Stal se jedním z největších obdivovatelů Teodora Herzla. V roce 1906 se stal generálním tajemníkem Světové sionistické organizace a jeho prvním počinem

haličských Židů v Československu a požádal prezidenta Masaryka o schůzku. Masaryk byl tou dobou ještě v Paříži a tak se se Sokolovem, ještě před svým odjezdem zpět do republiky, 12. prosince 1918 sešel a přislíbil mu, že se pokusí vypovězení haličských Židů odložit. Nakonec československá vláda, na přímlovu prezidenta Masaryka, vyhoštění polských Židů odložila.⁷⁸

2.4.2 Židovská národní rada

22. října 1918 byla ustanovena Židovská národní rada v čele s Ludvíkem Singerem, Maxem Brodem⁷⁹, Alfredem Engelem, Norbertem Adlerem a Hugo Slonitzem.

Masaryk považoval za neodkladný úkol vyřešit židovskou otázku v nově vzniklém Československu. Zpět do republiky se navrátil 20. prosince 1918 a již 31. prosince se setkal s dvěma členy představenstva Židovské národní rady. Byli jimi Max Brod a Ludvík Singer. Ludvík Singer hned na počátku návštěvy pogrataloval Masarykovi k jeho zvolení do funkce prezidenta a vyjádřil radost celého židovstva z jeho zvolení. Poté pánové předali Masarykovi memorandum, ve kterém požadovali po Národním shromáždění, aby došlo k uznání židovské národnosti v Československu. Masaryk s jejich memorandumem souhlasil a přislíbil, že je bude podporovat. Následně ještě prodiskutoval s Maxem Brodem otázku židovského tisku, školství a demokratizace židovských obcí.⁸⁰

v této funkci bylo založení prvního sionistického týdeníku Haolam, který byl vydáván až do založení státu Izrael. Prezidentem Světové sionistické organizace byl mezi lety 1931-1935. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM. *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. 2007. Svazek 18, s. 747.

⁷⁸ Gajan KOLOMAN, T. G. Masaryk, idea sionismu a Nahum Sokolov. s. 77.

⁷⁹ Max Brod (1884 – 1968). Narodil se v Praze. Vystudoval práva na Karlově univerzitě. V roce 1924 se stal divadelním a hudebním editorem v Prager Tagblatt. Brod psal poezii, divadelní hry, eseje na politická témata, filosofické eseje atd. Byl blízkým přítelem Franze Kafky a také vykonavatelem jeho poslední vůle. Kafka žádal, aby jeho nepublikovaná díla byla zničena. Brod však Kafkovu závěť neuposlechl a jeho díla nechal vydat. V roce 1939 se odstěhoval do Tel Avivu, kde pracoval jako hudební kritik. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 4, s. 192.

⁸⁰ Felix WELTSCH, Masaryk a sionismus. In: Ernst RYCHNOVSKY (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 75-76.

K další schůzce s Židovskou národní radou došlo 22. března 1919. Za Židovskou národní radu zde byli přítomni M. Brod, E. Waldstein jakožto tajemník Židovské národní rady, S. Lieben⁸¹ za ortodoxní židovstvo, K. Fischel za sionistické hnutí Po'alei Zion a A. Engel. Během této schůzky byl Masaryk seznámen se zahraniční politikou Židovské národní rady. Zástupci Židovské národní rady se shodli s Masarykem, že mají stejný názor na demokratizaci židovských obcí a zastoupení židovského národa v Národním shromáždění. Dále se probírala situace na Slovensku, nelidské zacházení s uprchlíky atd.⁸²

19. září 1919 se sešel Masaryk s Maxem Brodem. Masaryk s ním chtěl vyřešit otázku slovenských a podkarpatských Židů, u kterých nedocházelo k asimilaci, a drželi si stále ortodoxní ráz. Bylo nutné je získat na svou stranu, aby také podporovali československou politiku. Max Brod proto odcestoval na Slovensko, kde slovenským Židům přednášel o idejích československého státu. Přednášky měly velký ohlas. Max Brod o své cestě napsal zprávu, kterou poté předal Masarykovi. Ve své zprávě popsal poměry, které na Slovensku mezi Židy panují a návrhy na řešení jejich situace.⁸³

⁸¹ Salomon Hugo Lieben (1881 – 1942). Získal židovské i obecné vzdělání a učil náboženství na pražské německé střední škole. V roce 1906 založil Pražské židovské muzeum. Zemřel v Praze, ještě před deportací do koncentračního tábora. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 12, s. 803.

⁸² Miloš POJAR, T. G. Masaryk a sionisté. s. 53-54.

⁸³ Koloman GAJAN, Postoj T. G. Masaryka k židovství a sionismu za první republiky. s. 113.

3. HILSNERIÁDA

Hilsnerova aféra byla známa po celé Evropě a bylo překvapením, že ve 20. století, v tak osvícené zemi, jako je Československo, je možné tvrdit, že Židé potřebují krve křesťanské. Čest celého židovstva byla tímto případem pošpiněna.⁸⁴

Masaryk se do tohoto případu nevložil, aby zachránil Hilsnera, o kterém neměl dobré mínění, šlo mu pouze o osvobození nevinného člověka. Sám o Hilsnerovi prohlásil: „Hilsner jest známý ničema, který již dávno patřil do polepšovny“.⁸⁵ Chtěl, aby došlo k vítězství vědecké pravdy nad pověrami a mýty.⁸⁶ Snažil se českému lidu vyvrátit pověru o rituální vraždě, protože dle Masaryka je každá pověra škodlivá.⁸⁷ Masaryk se domníval, že mýtus rituální vraždy není možné popřít logickými argumenty. Ale bylo by možné ho vyvrátit dementováním a osvobozením Hilsnera.⁸⁸

3.1 Hilsnerův případ

1. dubna 1899 byla nalezena mrtvola Anežky Hružové. Její tělo leželo v lese Březina, nedaleko Polné. Mrtvola byla otočena obličejem k zemi a zakryta uříznutými

⁸⁴ Ernst RYCHNOVSKÝ, Boj proti pověře o rituální vraždě. In: Ernst RYCHNOVSKÝ (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 154.

⁸⁵ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*. Berlín: J. Herben. 1900, s. 59.

⁸⁶ Stanislav POLÁK, Hilsnerův proces a jeho důsledky pro T. G. Masaryka. In *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum. 1999, s. 43.

⁸⁷ Zdeněk ŠOLLE, Masarykovo vystoupení v hilsneriádě a jeho vztah k Masarykovu řešení české otázky. In *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum. 1999, s. 54.

⁸⁸ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer. 1994, s. 287.

větvemi smrčků. Vrah ji nejprve uhodil holí do hlavy, poté ji přiškrtl a na závěr jí podřízl hrdlo.⁸⁹

Anežka pocházela z vesnice Malá Věžnice, ale do Polné docházela za prací. Živila se jako švadlena u Blandiny Prchalové. Bylo jí 19 let a byla stydlivá a zdrženlivá. Žila se svou matkou a bratrem Janem, jež se živil jako zedník.⁹⁰

Leopold Hilsner se narodil v Polné 10. července 1876. Vychodil německou židovskou školu, poté se snažil vyučit řemeslu, ale nikde dlouho nevydržel. Byl nezaměstnaný a o práci nestál. Žil v židovském městě v Polné se svou matkou.⁹¹

Vzhledem k tomu, že se Anežčino tělo našlo na konci Velikonoc, začaly vznikat domněnky, že jde o vraždu rituální, spáchanou Židy, kteří údajně potřebují ke svým ceremoniím křesťanskou krev.

Dodnes se neví, kdo první vyslovil myšlenku, že vrahem by mohl být místní tulák Leopold Hilsner.⁹²

Zpočátku probíhalo v Polné dvojí vyšetřování. Jedno vedl rada Reichenbach,⁹³ druhé polenská radnice. Polenská radnice při výsleších ovlivňovala svědky sugestivními otázkami a byla zastáncem teorie, že jde o rituální vraždu.⁹⁴ K vyšetřování byl později přizván pražský komisař V. Olič, který na základě vyšetřování došel k závěru, že vrahem

⁸⁹ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer. 1994, s. 11-12.

⁹⁰ Bohumil ČERNÝ, *Vražda v Polné*. In Bohumil ČERNÝ (ed.). *Hilsneriáda: k 100. výročí 1899-1999*. Polná: Linda. 1999, s. 15.

⁹¹ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. s. 18.

⁹² Bohumil ČERNÝ, *Vražda v Polné*. s. 18.

⁹³ Vyšetřování rady Reichenbacha bylo radikálním tiskem hodně kritizováno. Především jim vadilo, že rada byl původem Žid a odmítal uznat, že vrahem je Hilsner.

⁹⁴ Bohumil ČERNÝ, *Vražda v Polné*. s. 24.

by mohl být místní „pomatenec“ Karel Janda⁹⁵. Zanedlouho byli ale pražští detektivové odvoláni, protože obvinění Karla Jandy vyvolalo v Polné velké rozhořčení.⁹⁶

V červenci 1899 byla podána žaloba na Leopolda Hilsnera pro vraždu Anežky Hrůzové. Právním zástupcem M. Hrůzové⁹⁷ se stal dr. Karel Baxa, zapřísáhlý antisemita a český nacionalista. Obhájcem Leopolda Hilsnera byl dr. Zdenko Auředníček.⁹⁸

První soud se konal v Kutné Hoře a byl zahájen 12. září 1899. Během procesu bylo vyslechnuto okolo 70 svědků. Hilsner byl kutnohorským soudem odsouzen k trestu smrti. Doktor Auředníček následně podal zmateční stížnost. Konal se druhý soud, tentokrát v Písku. Byl zahájen 25. října 1900 a trval tři týdny. Ale i v Písku byl Hilsner odsouzen k trestu smrti.⁹⁹

Nakonec Hilsner dostal v roce 1918 od Karla I. milost a byl propuštěn na svobodu.¹⁰⁰

Na svobodě si Hilsner změnil jméno na Heller a pracoval jako podomní obchodník nebo prodavač ve stánku. V roce 1919 se oženil s Theresou Rosenfeldovou a přestěhovali se do Vídně. Leopold Hilsner zemřel 8. ledna 1928 v Rakousku.¹⁰¹

⁹⁵ Karel Janda byl ale osvobozen, protože se našla svědkyně Anna Joštová, která dosvědčila, že v době vraždy Anežky Hrůzové byl Janda s ní.

⁹⁶ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*, s. 86-87.

⁹⁷ Matka Anežky Hrůzové.

⁹⁸ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*, s. 153.

⁹⁹ Bohumil ČERNÝ, *Vražda v Polné*. s. 47; 57; 85; 97.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 108.

¹⁰¹ Tamtéž.

3.2 Vstup Masaryka do případu

Masaryk se původně nechtěl k Hilsnerovu případu veřejně vyjadřovat, ale nakonec ho přiměly dvě okolnosti do případu vstoupit.

První okolností byl dopis od Masarykova bývalého žáka Sigmunda Münze. Münz psal, že je zděšen antisemitským přístupem tisku k tomuto případu a tázal se Masaryka, jak se staví k tomu, že všechen liberální tisk rozšiřuje pověru o rituální vraždě.¹⁰² Masaryk mu odpověděl, že je přesvědčen, že nešlo o vraždu rituální, protože polenská vražda odporuje všem předpokladům, které sami antisemité stanovují pro tajně provedenou rituální vraždu.¹⁰³ Dále píše: „Tato antisemitská pověra, jak je vidět, je všeobecná, je mezinárodní; proto je vhodné, aby proti ní vystupovali všichni její protivníci společně“.¹⁰⁴ Nikde v dopise se však Masaryk nezmiňuje, že by chtěl veřejně vystoupit v tomto procesu.¹⁰⁵

Druhou okolností, která Masaryka přesvědčila, aby se do případu vložil, byl jeho rozhovor s přítelem Aloisem Zuckerem. Alois Zucker byl původem Žid. Ale i Zucker řekl, že tato aféra dokazuje, že není vyloučeno, že nějaká tajná židovská sekta, která potřebuje křesťanské krve, existuje. Masaryk tedy viděl, že i vzdělaný člověk připouští možnost rituální vraždy.¹⁰⁶

Tyto dvě okolnosti pravděpodobně donutily Masaryka veřejně vystoupit proti polenskému případu a dokázat, že rituální vražda je pouhý mýtus. Veřejně se projevil na konci října roku 1899.¹⁰⁷

¹⁰² Ernst RYCHNOVSKÝ, *Boj proti pověře o rituální vraždě*. s. 154-155.

¹⁰³ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. s. 237.

¹⁰⁴ Münz Masarykův dopis publikoval v *Neue Freie Presse*, prestižních vídeňských novinách.

¹⁰⁵ Zdeněk ŠOLLE, *Masarykovo vystoupení v hilsneriádě a jeho vztah k Masarykovu řešení české otázky*. s. 51.

¹⁰⁶ Ernst RYCHNOVSKÝ, *Boj proti pověře o rituální vraždě*. s. 155.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 264.

Dle literatury, píšící ve prospěch rituální vraždy, se Masaryk vložil do případu, jen aby se zviditelnil. V tomto typu literatury je Masaryk popisován jako přísluhovač Židů¹⁰⁸, který se snaží svést vinu za smrt Anežky Hružové na nevinné oběti.¹⁰⁹

Masarykovým původním plánem, jak poprvé vystoupit v tomto případě, bylo napsat otevřený dopis státnímu zástupci. Nakonec ale místo dopisu napsal Masaryk brožuru „Nutnost revidovati proces polenský“. Tato publikace byla uveřejněna 9. listopadu 1899. Masaryk se v ní snažil upozornit na nedostatky v soudním řízení. Ihned po jejím vydání je státním zastupitelstvím zakázáno tuto brožuru šířit a její výtisky jsou zkonfiskovány. Státní zastupitelství podává žalobu na Masaryka za vytištění této publikace z důvodu, že chce zasahovat do probíhajícího soudního řízení. Nakonec byl Masaryk odsouzen k zaplacení 60 Kčs za vydání této brožury. Masaryk podal zmatečnou stížnost, která ale byla zamítnuta. Zároveň na něj byla podána žaloba za vydání článku v časopise *Čas*, ve kterém kritizoval písecké soudní řízení s Hilsnerem. V tomto případě byl odsouzen k zaplacení 100 Kčs za zasahování do soudního procesu.¹¹⁰

Několik dní po vydání brožury začaly studentské demonstrace proti Masarykovi. První se konala 13. listopadu. V tento den ale Masaryk nepřišel na univerzitu z důvodu nemoci, a proto dav asi 70 studentů šel demonstrovat pod okna Masarykova bytu v Thunově ulici na Malé Straně. Vůdci studentských nepokojů byli klerikální studenti ze sdružení Arnošta z Pardubic. Až Charlotte Masarykové se podařilo dav upokojit.¹¹¹

Studentské nepokoje vyvrcholily 16. listopadu, kdy došlo ke konfrontaci mezi Masarykem a studentstvem. Sešlo se asi 1200 studentů a dalších 200 na něj čekalo v posluchárně. Masaryk se snažil se studenty promluvit, ale odpovědí mu byl jen pískot a křik.¹¹² Proto

¹⁰⁸ Tato literatura také tvrdí, že Masarykovým pravým (nematrikovým) otcem byl Žid.

¹⁰⁹ Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. Praha: Alois Wiesner. 1939, s. 178.

¹¹⁰ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. s. 268-269; 483.

¹¹¹ Jan HERBEN, *T. G. Masaryk*. Praha: Sfinx. 1946, s. 88.

¹¹² Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. s. 288-291.

napsal na tabuli větu, která vystihovala jeho názor na celou věc, a odešel: „Celý process polenský a jeho antisemitické využitkování je atentátem proti zdravému rozumu a lidskosti“.¹¹³

3.3 Kritika Hilsnerova případu

Masaryk negativně hodnotil především vyšetřování vraždy Anežky Hružové, žádal revizi tohoto procesu a upozorňoval na nejasnosti, které se v tomto případě vyskytly.

Nebyl spokojen s prací odvedenou lékaři, kteří prováděli pitvu zavražděné. Jejich protokoly a výpovědi nebyly přesné. U soudu často tvrdili něco jiného, než co napsali do pitevního protokolu. Například v zápisu z pitvy bylo napsáno, že Anežka Hružová byla až po pás nahá, ale u soudu prohlašovali, že mrtvola byla oblečena do zbytků košile a dvou jupek.¹¹⁴

Pitvu měli dle Masaryka provádět zkušení anatomové a ne místní polenští lékaři, kteří nemají s anatomii zkušenosti.¹¹⁵

Postupem času začali polenští doktoři přijímat některé Masarykovy fyziologické a anatomické výklady, čímž si začali odporovat a začal tak vznikat další materiál, který dokazoval, že lékaři neodvedli dobrou práci. Jde například o tvrzení, že zakřivení nohou oběti je nadmíru důležité. Toto tvrdil profesor Masaryk již od počátku, ale v pitevním protokolu o zakřivení nohou nenajdeme ani zmínku.¹¹⁶

Masaryk se neshoduje s lékaři především v otázce ohnutých nohou. Lékaři tvrdí, že vrah ohnul mrtvole nohy záměrně, aby se tělo lépe vešlo pod smrčky, kde bylo nalezeno.

¹¹³ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*. s. 76.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 9.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 12.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 13.

Masaryk s nimi v tomto ohledu nesouhlasí, protože okolo těla se nenacházela žádná silnější větev, za kterou by vrah mohl zakřivené nohy zapřít, aby nepadaly. Takto ohnuté nohy by v ostrém úhlu mohla udržet jen silná větev, která se na místě činu nenacházela.¹¹⁷

Masaryk tedy vyvozuje, že Anežka byla zavražděna na jiném místě a do Březiny bylo její mrtvé tělo, s již ohnutými nohama, doneseno. Domnívá se, že mrtvola ležela v pytli nebo v bedně, která byla menší než její tělo, a tak došlo k ohnutí nohou.¹¹⁸ Je také možné, že vrah mrtvolu do lesa nesl na rameni a ohnul jí nohy, aby se lépe nesla, nebo ji vezl na trakaři a nohy vražedník zakřivil, aby se na trakař lépe vešla. Dle četníka Klenovce byla na stráni vidět jasně znatelná stopa a to dokazuje, že tělo bylo na místo transportováno až po smrti.¹¹⁹

Aby Masaryk dokázal svou teorii se zakřivenými nohama, poprosil mediky, aby udělali pokus s ohýbáním nohou u mrtvol mladistvých. Výsledkem bylo, že nohy v ostrém úhlu udrží pouze silnější překážka, která na místě činu chyběla.¹²⁰

Masaryk také obviňuje lékaře, že byli pod sugescí rituální vraždy. To dosvědčuje jejich zápis v pitevním protokolu, kde se píše, že Anežka byla zavražděna košeráckým nožem.¹²¹

Masaryk také vidí chybu v tvrzení, že Hružová byla zavražděna na místě, kde bylo její tělo nalezeno. Domnívá se, že byla usmrcena jinde a vrah její tělo v Březině pouze schoval. Tuto domněnku dokládá následujícími důkazy.¹²²

¹¹⁷ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*. s. 13.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁹ Tomáš Garrigue MASARYK, *Nutnost revidovati process Polenský*. Praha: Čas. 1899, s. 4.

¹²⁰ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*. s. 16.

¹²¹ Tamtéž, s. 17.

¹²² Tamtéž, s. 44.

Vzhledem k deštivému počasí by měly její šaty být mokré a ne pouze vlhké.¹²³ A i její vlasy by měly být deštěm vyprány, ale mrtvola měla vlasy spleené krví. Z toho vyplývá, že ve čtvrtek pravděpodobně ještě neležela v lese.¹²⁴

Kdyby na místě nálezů ležela již od středy, tak by jí pravděpodobně někdo našel dříve. Tělo bylo schováno jen kousek od cesty a u mrtvoly visel krvavý hadr, kterého by si kolemjdoucí jistě všimli.¹²⁵

Masarykovu teorii o přenesení těla podírají také posmrtné skvrny na těle oběti. Posmrtné skvrny se tvoří tak, že se hromadí krev v částech těla, které jsou položeny nejnižší. Na těle oběti byly nalezeny na rukou a obličeji. Z toho lze vyvodit, že po zavraždění bylo její tělo umístěno tak, že ruce a obličej byly položeny níže. Ale v Březině, kde bylo tělo nalezeno, se hlava nacházela výše.¹²⁶

Dle Masaryka je pravděpodobné, že Anežka byla zavražděna v obydlí. Protože za nehty nebylo nalezeno kromě krve žádné bahno ani hlína. A tělo zavražděné bylo podezřele čisté, je tedy možné, že bylo po vraždě umyto.¹²⁷

Masaryk také dokládá svou teorii o přenesení těla nálezem složených šátků. Anežka měla na hlavě dva šátky, když odcházela z domu. Oba šátky pak byly nalezeny složené nedaleko místa činu. Kdyby Anežku vrah zabil v Březině, tak by jistě neměl čas šátky skládat.¹²⁸

Obžaloba se snaží vyvrátit teorii, že Anežka byla zavražděna na jiném místě, tvrzením, že kdyby k zabití došlo jinde, v lese by se pak již nenašly žádné stopy krve. S tím ale Masaryk

¹²³ Anežka se ztratila ve středu a její tělo bylo nalezeno v sobotu. Ve středu večer mžilo, v noci na čtvrtek byl mráz, ve čtvrtek několikrát pršelo. V noci na pátek pršelo také, ale málo. Pátek byl bez deště. V sobotu svítalo slunce.

¹²⁴ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituální*. s. 44-45.

¹²⁵ Tamtéž, s. 47.

¹²⁶ Tamtéž, s. 50.

¹²⁷ Tomáš Garrigue MASARYK, *Nutnost revidovatí proces Polenský*. s. 6.

¹²⁸ Tamtéž, s. 7.

nesouhlasí a domnívá se, že do lesa mohli tělo odnést ještě krvácející, a proto je na místě nálezu krev.¹²⁹

Masaryk nesouhlasí s obžalobou, která tvrdí, že Anežka byla podříznuta. Podle něj byla spíše zapíchnuta. Nůž jí vrah nejdříve zapíchl do levé části krku a pak teprve táhl. A tato rána nemohla vzniknout košeráckým nožem, protože košerácký nůž nemá špičku.¹³⁰

Masaryk se také zabýval Hilsnerovými kalhotami, které hrály při jeho odsouzení velkou roli. Na kalhotách byla nalezena krev. Znalec u soudu prohlásil, že skvrny na kalhotách jsou buďto staré nebo se je někdo snažil kartáčem vyčistit. Obžaloba se však tvrdošíjně držela tvrzení, že skvrny se snažil Hilsner vyčistit, to že by mohly být skvrny staré, nebrala vůbec v potaz.¹³¹

Nejdůležitějším svědectvím proti Hilsnerovi, bylo svědectví Petra Pešáka. Ten měl vidět Hilsnera a jeho dva kamarády stát na místě, kde bylo později nalezeno tělo Anežky Hrušové. Masaryk měl o tomto svědectví jisté pochybnosti, protože Pešák měl poznat Hilsnera na vzdálenost 676 metrů. Dokonce viděl, že Hilsner má na sobě šedivé kalhoty a jeden z jeho kumpánů otrhaný kabát. Dle Masaryka je možné na tuto vzdálenost rozpoznat pouze to, zda má člověk na sobě světlé či tmavé oblečení, ale není možné poznat přesnou barvu nebo něčí obličej.¹³²

Dále se pozastavuje nad tím, že jednoznačně jediným podezřelým byl označen pouze Leopold Hilsner a například nikdo z rodiny zavražděné nebyl vyšetřován jako možný podezřelý. Jen zpočátku byl vyslýchán bratr Anežky, Jan Hruša, ale od té chvíle, kdy podezření padlo na Hilsnera, vyšetřování bratra skončilo. I přesto, že bylo známo, že

¹²⁹ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituální*. s. 49.

¹³⁰ Tomáš Garrigue MASARYK, *Nutnost revidovati process Polenský*. s. 7.

¹³¹ Tamtéž, s. 10.

¹³² Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituální*. s. 70-71.

bratr se se setrou často hádal a na místě činu se našla zednická zástěra, která by mohla patřit jemu, protože se živil jako zedník.¹³³

3.4 Protikritika

Tento termín v názvu kapitoly užil Ernst Rychnovsky v knize Masaryk a židovství.

Opozice často obviňovala profesora Masaryka, že nečetl soudní spisy, nebyl v Polné nebo že není lékař ani právník, proto by se neměl plést do věcí, kterým nerozumí.¹³⁴

Polenští lékaři, MUDr. Václav Michálek a MUDr. Václav Prokeš, Masarykově kritice, že byli pod sugescí rituální vraždy, odpovídají, že není možné, aby byli pod vlivem tohoto mýtu, protože zpočátku se všichni domnívali, že šlo o vraždu z vášně, jelikož tělo zavražděné bylo téměř bez oděvu.¹³⁵ Pitva se konala ještě téhož dne, kdy bylo mrtvé tělo nalezeno a to zatím nikdo o rituální vraždě nemluvil.¹³⁶

Lékaři také popírají, že by do pitevního protokolu napsali slovo košerácký nůž nebo košerování.¹³⁷

Ohledně složených šátků jde pouze o chybu při diktování radou Reichenbachem. Kvůli překlepu se ze stočených šátků staly šátky složené. Šátky nalezené na místě činu byly opravdu pouze stočené.¹³⁸

¹³³ Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*. s. 60.

¹³⁴ Edvard KASAL, *Profesor T. G. Masaryk a revise Polenského procesu*. Polná: Aug. Vitek. 1899, s. 6-7.

¹³⁵ Jejich výpověď byla otištěna v Radikálních listech pod názvem „Odpověď MUDra Václava Michálka, městského lékaře v Polné a MUDra Aloise Prokeše, obvodního lékaře v Polné ze stanoviska převládne znaleckého na brožuru profesora Masaryka: Nutnost revidovati proces polenský“.

¹³⁶ Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. s. 200.

¹³⁷ Tamtéž, s. 201.

¹³⁸ Edvard KASAL, *Profesor T. G. Masaryk a revise Polenského procesu*. s. 19.

Polenský kaplan, Ferdinand Vlček, Masarykovi oponuje, že není možné, aby dívka byla zavražděna na jiném místě. Protože kdyby mrtvolu vrah transportoval do lesa například na trakaři, tak by se jistě na jejím těle našly otlačeniny.¹³⁹

Kaplan také nesouhlasí s Masarykovým tvrzením, že na místě činu není dostatečně silná větev, o kterou by bylo možné zapřít nohy mrtvolky, aby zůstaly v ostrém úhlu. František Vlček byl na místě činu a tvrdí, že větve smrčků byly na jedné straně hustší a tam by bylo možné nohy zapřít, aby nepadaly.¹⁴⁰

Protikritika také namítá, že stopa na stráni, kterou viděl četník Klenovec, nedokazuje, že mrtvé tělo bylo na místo přineseno. Protože stop bylo v okolí mnoho, neboť strážníci prohledávali les a přišlo se podívat i mnoho místních zvědavců.¹⁴¹

Také Masarykův pokus zpochybnit Pešákovo svědectví nebyl úspěšný, protože s Pešákem byla provedena zkouška na místě činu, zda opravdu na takovou dálku rozezná člověka. Pešák ve zkoušce obstál a při procesu i sám Hilsner uznal, že Pešáka z Březiny viděl.¹⁴²

Polenští lékaři odporují Masarykovu názoru, že když dívka neměla za nehty bahno, tak byla zabita v obydlí. Na místě, kde se její tělo našlo, je jehličí, listí, mech a tráva, žádné bahno. Ani na jejím těle se nenašly skvrny od bahna.¹⁴³

Edvard Kasal, autor knihy „Profesor T. G. Masaryk a revise Polenského procesu“ se také ohrazuje proti Masarykovu obvinění, že nebyl jiný podezřelý než Leopold Hilsner.

¹³⁹ Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. s. 208.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 206.

¹⁴¹ Edvard KASAL, *Profesor T. G. Masaryk a revise Polenského procesu*. s. 16.

¹⁴² Tamtéž, s. 33.

¹⁴³ Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. s. 200.

Kasal tvrdí, že u Hružových v domě proběhla domovní prohlídka, aby policisté vyloučili bratra Jana jako možného podezřelého.¹⁴⁴

Polenští lékaři dodávají, že došlo k nedorozumění ohledně rány na krku. Masaryk tvrdí, že nešlo o ránu řeznou, ale bodnou. Znalci ale vysvětlují, že jde pouze o přeřek soudního znalce, který u soudu vypověděl, že rána na krku byla na jedné straně hlubší. Znalec tím ale chtěl pouze vyjádřit, že rána nevedla rovně, ale na levé straně krku byla níže než na pravé. Použil ale špatný výraz a z toho si profesor Masaryk vydedukoval, že šlo o ránu bodnou. Lékaři na závěr potvrzují, že rána byla na všech místech stejně hluboká.¹⁴⁵

3.5 Situace po ukončení procesu

Masaryk píše v časopise *Čas*, po ukončení Hilsnerovy aféry, následující:

„Na boje pro své vystoupení v procesu proti Hilsnerovi vzpomínám nerad, s vnitřním odporem, protože byly hrubé, přímo barbarské. Tenkrát nejen studentstvo, nýbrž i universita se podrobila nekulturnímu tlaku antisemitské ulice... Vidím ty ustrašené tváře různých svých známých; vzpomínám, jak se mně vyhýbali, jak mě antisemitský klerikalism „objasňoval“. Vzpomínky dnes tížící, duši unavující. Prodělal jsem boje různé, ale boj proti antisemitismu stál mě nejvíce námahy a času nejvíce nejen klidného, rozumového napětí, nýbrž i citového vzrušení...“¹⁴⁶

¹⁴⁴ Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. s. 7.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 201.

¹⁴⁶ Stanislav POLÁK, *Hilsnerův proces a jeho důsledky pro T. G. Masaryka*. s. 43.

Masaryk měl při obhajování Hilsnera nesnadné postavení, protože byl na to sám. Během kauzy Rukopisů měl na své straně kolegy, inteligenci, ale u polenského případu se na jeho stranu nepostavil téměř nikdo.¹⁴⁷

Postoj, který zastával v Hilsnerově aféře, se negativně odrazil i v jeho rodině. Dcera Alice byla svými spolužáky vypuzena ze studia medicíny.¹⁴⁸ A Masaryk byl během procesu pod takovým tlakem veřejnosti, že dokonce zvažoval, že opustí Prahu a vystěhuje se do Spojených států. Jen zásluhou Charlotte Masarykové se tak nestalo.¹⁴⁹

I syn Jan se během kauzy potýkal s různými problémy i přesto, že mu v té době bylo pouhých 13 let. Například na něj chlapci často pokřikovali „Ty Masaříku“, nebo mu vyčítali, to, co zaslechli doma. Například, že Tomáš Masaryk má raději Židy než vlastní národ. Když kauza vrcholila, musel Jana dokonce do školy vodit starší bratr, aby ho jiní chlapci nenapadali a nebili. Jan měl v té době na svého otce zlost, protože za jeho šikanu a pronásledování mohl právě on.¹⁵⁰ V dospělosti si ale uvědomil, že na něj může být právem hrdý, za to, že se postavil na správnou stranu a pomohl k osvobození nespravedlivě obviněného Leopolda Hilsnera.¹⁵¹

Po skončení Hilsnerova případu byl Masaryk velmi zklamán postojem nejenom většinového obyvatelstva, ale také úrovní právníků, soudců, lékařů a především žurnalistů.¹⁵² Ale byl přesvědčen, že udělal dobrou věc, když se účastnil polenského případu. Protože věřil, že československá inteligence se poučila a opustila myšlenku rituální vraždy.¹⁵³

¹⁴⁷ Stanislav POLÁK, Hilsnerův proces a jeho důsledky pro T. G. Masaryka. s. 43.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Jan HERBEN, *T. G. Masaryk*, s. 91.

¹⁵⁰ Bohumil ČERNÝ, *Vražda v Polné*. s. 65.

¹⁵¹ Pavel KOSATÍK, Michal KOLÁŘ, *Jan Masaryk – pravdivý příběh*. Praha: Mladá fronta. 1998, s. 16-17.

¹⁵² Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam procesu polenského pro pověru rituální*. s. 78.

¹⁵³ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. s. 480.

O jeho dobrém pocitu z případu svědčí i proslov, který měl 5. prosince 1907 v Poslanecké sněmovně:

„Jsem o tom přesvědčen, že učinil jsem věc správnou, a byli jsem za svého života spokojen s něčím, v čem mi byl důvod jasný, je to tento případ“.¹⁵⁴

Profesor byl terčem útoků i několik let po Hilsnerově aféře. Například v roce 1901 v Benešově nebo v roce 1907 v Plzni. Jeho přednášku v Benešově narušovali účastníci křikem a pískotem. V Plzni zase neznámý pachatel vystříkl kyselinu sírovou do obličeje muži, který byl Masarykovi nápadně podobný.¹⁵⁵

Dalším dozvukem byla stížnost 22 klerikálních poslanců Národního shromáždění. Ti nesouhlasili, aby se v brožuře, určené studentům, psalo o Masarykově vystoupení v Hilsnerově aféře, neboť není jisté, zda se Masaryk mýlil nebo ne, a proto není vhodné toto učit studentstvo.¹⁵⁶

Masaryk shrnuje své dojmy z Hilsnerova případu v Čapkových Hovorech s T. G. Masarykem:

„Zlá kampaň byla ta “hilsneriáda”, když jsem se musel rvát s pověrou o rituální vraždě. Já jsem se zprvu o ten Hilsnerův proces nezajímal, ale přijel za mnou můj bývalý žák z Vídně, spisovatel Sigismund Münz, Moravan, a ten mě přiměl k tomu, že jsem vystoupil. O rituální pověře jsem znal knihy berlínského teologa Starcka, který vypsál vznik a historii té pověry. Řekl jsem panu Münzovi svůj názor o věci a on to

¹⁵⁴ Jan HERBEN, *T. G. Masaryk*, s. 87.

¹⁵⁵ Jan HERBEN, T. G. Masaryk o Židech a antisemitismu. In: Ernst RYCHNOVSKÝ (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 257-258.

¹⁵⁶ František FRIEDMANN, *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka*. 1937, s. 10.

oznámil veřejnosti v Neue Freie Presse. Tím jsem se dostal do té mely. Vídeňští antisemité poštvali český nacionální a klerikální tisk, začali tlouci do mne – nu, musel jsem se bránit; když už jsem řekl A, řekl jsem i B a C. Musel jsem k tomu študovat kriminalistiku i fyziologii; o tom všem jsem tenkrát dal veřejnosti podrobnější zprávu. Zajel jsem i do Polné, abych prohlédl místo zločinu a jeho okolí. Pak řekli, že jsem za to placen od Židů. Na mé univerzitní přednášky přišli studenti-nestudenti a ukřičeli mě. Napsal jsem v tom křiku na tabuli křídou protest proti hloupým pomluvám a vyzval posluchače, aby mně podali důkazy a důvody své demonstrace; přihlásil se ten den odpoledne jen jeden, takový útlý a slušný mladíček – byl to pozdější básník Otakar Theer. Aby demonstranti nemyslili, že mám před nimi strach, obešel jsem celou posluchárnu a vyzýval k argumentaci – nikdo se k tomu neodvážil. Prosím vás, tehdy ani univerzita se nehnala do toho udělat pořádek; jen zastavila na čtrnáct dní mé přednášky. Večer přišli demonstranti k mému bytu: já jsem ležel zachlazen, a tu má žena sešla k demonstrantům na ulici a řekla jim, že ležím, ale chtějí-li se mnou mluvit, ať pošlou ke mně deputaci. Nepřišli. Tu kampaň jsem dost ucítil, ne tak kvůli sobě, ale bylo mně stydno za tu úroveň. Za války jsem pochopil, k čemu to také bylo dobré: světový tisk je zčásti řízen nebo financován od Židů; znali mne z Hilsnerovy aféry a teď se odvděčili tím, že psali o naší věci sympaticky nebo aspoň slušně. Politicky nám to hodně pomohlo“.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Karel ČAPEK, *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Ústav T. G. Masaryka. 2013, s. 84.

4. MASARYK A SIONISMUS

4.1 Sionismus

Sionismus označuje židovské hnutí, které usiluje o znovuzřízení národního domova.¹⁵⁸

Slovo sionismus poprvé použil vídeňský židovský spisovatel Nathan Birnbaum ve svém díle „Národní obrození“. Je odvozeno od slova Sión.¹⁵⁹

Za nejvýznamnějšího sionistu je považován Theodor Herzl¹⁶⁰, maďarský novinář, píšící pro vídeňský deník. Původně Herzl podporoval asimilaci Židů, ale po Dreyfusově aféře, ve které byl křivě obviněn a odsouzen Alfred Dreyfus za vlastizradu, Herzl změnil názor na asimilaci a začal se přiklánět spíše k myšlence židovského osídlení Palestiny. Po degradaci kapitána Dreyfuse dal Herzl v redakci výpověď a roku 1886 napsal knihu „Židovský stát“, ve které proklamuje myšlenku kolonizace Palestiny.

V knize „Židovský stát“ si Herzl všímá nárůstu antisemitských nálad v Evropě, a proto vzniká potřeba založení vlastního státu. Země, které přicházely v úvahu jakožto nová domovina, byly dle Herzla Palestina, Argentina, Kypr, Kongo nebo Uganda. Ještě před vznikem státu by měly vzniknout dvě židovské organizace Society of Jews, která by fungovala jako reprezentační orgán a Jewish Company, která by měla pod správnou židovský nemovitý majetek a organizovala by vystěhovávání Židů ze současných domovin. V první vlně měli do nové země přijít dělníci, zemědělci a stavitelé, kteří by měli za úkol

¹⁵⁸ Michael KRUPP, *Sionismus a Stát Izrael: historický nástin*. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 19.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Theodor Herzl (1860 – 1904). Narodil se v Budapešti. Vystudoval práva na Univerzitě ve Vídni, kam se jeho rodina přestěhovala. Mezi lety 1891-1895 pracoval jako pařížský korespondent pro deník Neue Freie Presse. Poté, co dal v deníku výpověď, zbytek života se věnoval vzniku sionistických organizací, pořádání sionistických kongresů, prosazování sionistických myšlenek atd. Zemřel na selhání srdce v pouhých 44 letech. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM. *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. 2007, svazek 9, str. 54.

připravit zemědělskou půdu, budovat infrastrukturu a základy fungujícího hospodářství. Až následně by do nového domova přišla střední třída a inteligence.¹⁶¹

Herzlova kniha získala velké uznání a nadšení především mezi asimilovanými Židy v západních zemích. Měla ale také své odpůrce v řadách asimilovaných Židů. Ti se odmítali vzdát svého postavení a odstěhovat se do cizí země a v tomto kontextu pak Herzla posměšně označovali „židovským králem“.¹⁶²

Na základě Herzlovy knihy „Židovský stát“ se konal roku 1897 první sionistický kongres v Basileji. Byly zde rozpracovány čtyři základní body programu: 1) rozvinout úsilí, aby se do Palestiny soustředilo co nejvíce židovských řemeslníků a dělníků, 2) vytvořit organizovaný sionistický systém, 3) podporovat vědomí k příslušnosti k židovské národnosti, 4) rozvinout politickou aktivitu, která by vedla k obdržení souhlasu různých vlád, aby mohl vzniknout samostatný stát.

Na prvním sionistickém kongresu byla oficiálně založena Sionistická organizace, jejímž prezidentem se stal právě Theodor Herzl. Byl vytvořen permanentní výbor 23 členů. Členem organizace se mohl stát každý Žid starší osmnácti let. Členové sdružení se zavazovali k placení příspěvku, kterému se říkalo šekel. Původně se měl kongres konat každý rok, ale na pátém sjezdu bylo ujednáno, že se bude konat jednou za dva roky.¹⁶³

Ale již před Herzlem se objevovaly myšlenky osidlování Palestiny. Například německý filosof Moses Hess¹⁶⁴ (1812 – 1875) ve svém díle „Řím a Jeruzalém“ kritizuje asimilaci Židů a přiklání se k myšlence vytvoření vlasti v Jeruzalémě, protože Židé jakožto

¹⁶¹ Theodor HERZL, *Židovský stát: pokus o moderní řešení židovské otázky*. Praha: Academia. 2009, s. 57; 68; 87.

¹⁶² Michael KRUPP, *Sionismus a Stát Izrael: historický nástin*. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 41-42.

¹⁶³ Tamtéž. s. 43.

¹⁶⁴ Moses Hess (1812 – 1872). Narodil se v Bonnu. Získal židovské vzdělání a poté šel studovat filosofii na Universitu v Bonnu, kterou ale nedokončil. Pracoval jako korespondent pro socialistické noviny v Paříži. Během Prusko-francouzské války utekl z Francie nejdříve do Belgie a poté do Švýcarska. Ve svých knihách se snažil o propojení marxismu a sionismu. Byl údajně autorem známého marxistického sloganu „Náboženství je opium lidstva“. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří Svaté dějiny lidstva, Evropská triarchie a Řím a Jeruzalém. Zemřel v Paříži. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 9, s. 75.

národ nemohou žít bez své vlastní země. Mezi další zastánce sionismu, ještě před vystoupením Theodora Herzla, patřil i Leon Pinsker¹⁶⁵ (1821 – 1891), který ve své knize „Auto-emancipace“ z roku 1882 kritizuje pasivitu Židů v západní Evropě. Toto dílo mělo ohromný vliv hlavně v Rusku, kde na základě této knihy vznikla skupina Bilujim¹⁶⁶, která založila první zemědělskou kolonii v Palestině nazvanou Petach Tikva.

Během historie jednotlivci odcházeli do Jeruzaléma, někdy mesiášská hnutí rozdmýchala nadšení v jednotlivých obcích pro návrat do Svaté země, nicméně tyto iniciativy většinou neměly dlouhého trvání. Víra v návrat do Země zaslíbené přesto nikdy úplně z židovské společnosti nevymizela.¹⁶⁷

V moderní historii přišel první podnět ke zřízení židovského státu v Palestině z Velké Británie, protože právě Anglie byla velmi otevřena zájmům židovstva. Již v roce 1838 vyšel v britském časopisu *Globe* článek, který si pohrával s myšlenkou osídlování Palestiny Židy. Tento článek reagoval na povstání v Sýrii a Palestině, kdy se anglická vláda snažila o neutralizaci těchto území, aby zde bylo možné založit židovské osídlení. Velká Británie počítala s Židy jako s dobrými spojenci, neboť přes Palestinu vedla hlavní transitní spojka do Indie. Tyto „prvoplány“ na osídlení Palestiny nakonec zkrachovaly na povstání proti Muhammadu Alímu v Egyptě a Palestině a velkými pogromy v Damašku.¹⁶⁸

K první alije do Palestiny dochází až v roce 1882, kdy v Rusku došlo k velkým protizidovským nepokojům a pogromům. Před rokem 1882 odcházejí do Palestiny jen desítky lidí, do té doby tedy nemůžeme hovořit o masové emigraci. Spolu s ruskými Židy přicházejí v první alije také Židé z Rumunska a Jemenu.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Leon Pinsker (1821 – 1891). Byl Rusko-polský lékař a zakladatel známého hnutí Hibbat Zion. Jako jeden z prvních Židů vystudoval právo na Univerzitě v Oděse, ale pak zjistil, že jakožto židovský právník se neuživí, proto si zvolil kariéru lékaře. Po pogromu v Oděse a dalších protizidovských nepokojích zjistil, že porazit antisemitismus humanismem a osvícenectvím není možné. Protizidovské nálady vznikají z toho, že Židé jsou cizinci v každé zemi, proto je potřeba založit si vlastní stát. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 16, s. 173.

¹⁶⁶ Název Bilu je odvozen od počátečních písmen z verše knihy Izajáš: „Nuže, dome Jákobův, choďme“.

¹⁶⁷ Šlomo AVINERI, *Zrození moderního sionismu*. Praha: Sefer. 2001, s. 10.

¹⁶⁸ Michael KRUPP, *Sionismus a Stát Izrael: historický nástin*. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 24.

¹⁶⁹ Ke druhé alije dochází mezi lety 1904 – 1914. Přicházejí hlavně Židé z východní Evropy. V této alije přišlo do Palestiny kolem 40 tisíc uprchlíků především z Ruska, Polska a Jemenu. Během tohoto období se

Osídlování Palestiny mělo na svém počátku i finanční problémy, chyběly peníze na skupování půdy. Našli se ale tací, kteří osídlování Palestiny podporovali. Mezi mecenáše patřily různé instituce a osobnosti například Lord Moses Montefiore¹⁷⁰ nebo Edmond James¹⁷¹ de Rothschild.

Sionistické hnutí se rozšířilo, a to i přes velmi silné opoziční hlasy. Hlavními nepřáteli sionismu byli právě Židé sami. Patřili k nim Chasidé, ortodoxní židovstvo a židovští socialisté. Sionisté byli také pronásledováni vládami velkých zemí například carskou policií v Rusku nebo osmanskou policií v Turecku. V Rusku a v Německu byli považováni za součást proletářského hnutí.

4.2 Masarykův vztah k sionismu

Tomáš Garrigue Masaryk byl jedním z prvních lidí nežidovského původu, kteří se začali zajímat o sionistické hnutí. Proti asimilaci Židů vystupoval ještě v době, kdy byla v západních zemích považována a uznávána za jediné řešení. Tímto svým postojem zklamal mnoho svých příznivců a následovatelů, kteří patřili právě k asimilovaným Židům.

rodí myšlenka zakládání kibuců. Již v roce 1914 se v Palestině nachází 43 zemědělských kolonií a 14 kibuců. Ke třetí alijě dochází v letech 1919 – 1923. Nově příchozími jsou především Židé z Ruska, Polska, Rumunska a Litvy. Během této aliji přišlo do Palestiny zhruba 35 tisíc lidí. Za počátek třetí aliji je považováno připlutí lodi Roselan do přístavu v Jaffě 19. prosince 1919. Čtvrtá alija přichází od roku 1924 do roku 1928. Tvoří ji především uprchlíci z Polska, Ruska, Rumunska, Litvy, Jemenu a Iráku. Počet příchozích se odhaduje na 67.000 lidí a asi polovina jich přišla z Polska. Následuje pátá alija konající se mezi lety 1929 – 1939. Šlo převážně o německé Židy prchající před nastupujícím nacismem. Poslední alija před vznikem státu Izrael se nazývá alija Bet a dochází k ní během druhé světové války. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 2, s. 660.

¹⁷⁰ Moses Montefiore (1784 – 1885). Pocházel z italské sefardské rodiny. Peníze si vydělal především na burze. Díky svým nadacím se snažil pomoci utlačovaným a chudým Židům. Za své zásluhy byl povýšen do šlechtického stavu královnou Viktorií v roce 1837. Lord Moses za svůj život sedmkrát navštívil Palestinu. Zemřel v roce 1885 ve věku sto let. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 14, s. 457.

¹⁷¹ Edmond de Rothschild (1845 – 1934). Narodil se v Paříži do bankéřské rodiny Rotschildů. Mnohokrát navštívil Palestinu a stal se významným mecenášem sionistického hnutí. Za svůj život vykoupil v Palestině pozemky o rozloze 500 kilometrů čtverečních a podílel se na založení 30 osad. V roce 1929 byl jmenován předsedou Židovské agentury. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 17, s. 491.

Masaryk vyjadřuje podporu sionismu například v rozhovoru pro nizozemský časopis De Telegraaf, ve kterém říká:

„Mně je sionismus a národní židovství velmi sympatické, již proto, že v něm spatřuji morální problém regenerační. Co se týká Židů v našem státě, jsou zde vedle sionistů tak zvaní assimilanti. Jde tu o dva programy. Jednak, řekne-li kdo, že je Němec, mám to akceptovat, prohlásí-li že je Žid, mám to rovněž akceptovat. To vyplývá již z práva sebeurčení, kterého musí se použití také na Židy.

Každý Žid stojí před těmito dvěma otázkami: Sionismus nalevo, assimilace napravo. Mohlo by se také říci: radikálně nebo konservativně – národnostní renaissance nebo setrvání v nynějším stavu. Tj. nanejvýš zajímavý zjev. To jest problém, který se týká celého světa. Každý myslící politik bude se zabývatí touto otázkou poctivě, vážně a svědomitě“.¹⁷²

O sionismu se také zmiňuje v Kronbergově knize „Sionisté a křesťané“ vydané v Lipsku v roce 1900:

„Mně jest sionistické hnutí velice sympatické. Snaže se je pochopit z života přítomnosti, oceňuji při něm nacionalismus, zvláště ctím, že potlačovaný Žid (potlačování Židů jest přece, chceme-li býti upřímní, všude, i na západě) se nestydí za svoji národnost.

Pokud jde o hospodářskou otázku kolonisace Palestiny, spatřuji ve vystěhovalectví četných Židů jen zvláštní případ všeobecného stěhování národů XIX. století, myšlenka

¹⁷² Felix WELTSCH, Masaryk a sionismus. In: Ernst RYCHNOVSKY (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 76-77.

kolonisovati původní vlast, jest pro Žida jistě blízká a velmi oprávněná. Mají-li pravdu někteří kritici, že kolonisace Palestiny v některých směrech je pochybena, nemluví to proti myšlence a cíli.

Chápu však sionismus především mravně, myslící pokrokový Žid uvědomuje si nedostatek svého charakteru a svého světového názoru, v sionismu vidím, abych použil známého slova kapku oleje prorokova. Myslící Žid poznává svoji spoluvinu na nedostatecích posavadní kulturní práce, myslící Žid chce se obrodit a proto musí vpřed a dále přes všeobecné nedostatky naší civilisace. Tu nepostačí jen změna místního prostředí. Tu jde o obrodu zvnitřka, o obrodu, o které ovšem musí spolupracovati také křesťané jako spoluvinníci. Nemýlím-li se, prohlašují sami sionisté, že kolonisace Palestiny jest určena jen pro jistou část Židů, jako pomocný prostředek, pro ty, kdož se nevystěhují zůstává právě těžká úloha“.¹⁷³

V roce 1909 vyšel v týdeníku *Wschód* (Východ) rozhovor s prezidentem Masarykem, kde se mimo jiné zmiňuje o asimilaci Židů a říká následující:

„Přiznávám, že asimilace jako hnutí lidové je přímo nemožné a směšné, to prokázala ostatně poslední desetiletí, přes všechno úsilí nedosáhla assimilace reálných výsledků“.¹⁷⁴

Toto interview způsobilo mezi českými asimilanty velké pozdvižení a žádali Masaryka o vysvětlení. Na základě tohoto rozhovoru se dostal do problémů i se svými židovskými asimilovanými přáteli, například Dr. Edvardem Ledererem, který mu pomáhal založit

¹⁷³ František FRIEDMANN, *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka*. 1937, s. 10.

¹⁷⁴ Felix WELTSCH, *Masaryk a sionismus*. s. 69.

Českou stranu lidovou.¹⁷⁵ Následně, 9. dubna, je v časopisu Rozvoj uveřejněn opět rozhovor s Masarykem, ve kterém ho redaktor českožidovského listu Viktor Teytz žádá o vysvětlení:

„Poukázal jsem dru Löwenherzovi na to, že jen v New Yorku je přes 600.000 židovských vystěhovalců, před 2 lety čítala tam haličská kolonie 40.000 osob, těm lidem ani nenapadá stěhovati se do Palestiny, poněvadž požívají tam svobody, a je směšné, chtít je dostat do Palestiny. Vystěhovalectvou politikou se otázka židovská nerozřeší, poněvadž je pochybné, že by vystěhovalectví mělo vliv na zmenšení počtu Židů ve staré vlasti. Je třeba, aby Židé ve svých dnešních sídlech v rámci národních celků dobývali si svých práv. Co se týče výroku o assimilaci, měl jsem na mysli assimilaci krevní, a tu jsem řekl, že je prozatím nemožná, poněvadž jí brání jednak zákon, jednak náboženské předsudky. Assimilace kulturní je oprávněna a přirozena. Národ není nic jednotného, je tu celá řada znaků, jazyk, původ, náboženství, tradice, jazyk je ovšem nejdůležitější. Jistě, že Židé se mohou státi kulturně Čechy, zůstává tu ovšem rozdíl, jiný původ, rasa, která se však nedá zjistit přesně, náboženství, tradice. Tradice ovšem mizí a není pochyby o tom, že Židé, nábožensky indiferentní, jsou nám myšlenkově daleko bližší.“¹⁷⁶

Masaryk se tedy domnívá, že Žid se může asimilovat po sociální a kulturní stránce, ale není možná asimilace krevní. Židé se mohou stát kulturně Čechy, ale stále zde budou určité rozdíly například původ, náboženství nebo tradice. Dodává také, že osídlení Palestiny

¹⁷⁵ Gajan KOLOMAN, Postoj T. G. Masaryka k židovství a sionismu za první republiky. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum. 1999, s. 130.

¹⁷⁶ Felix WELTSCH, Masaryk a sionismus. s. 69-70.

nepovede k vyřešení židovské otázky, je naopak nutné, aby si Židé sami vymáhali práva v zemích, ve kterých žijí.

Masarykova podpora sionistického hnutí mu pomohla i při prosazování vzniku samostatného československého státu. Při svém pobytu ve Spojených státech se seznámil s mnoha sionistickými předáky, kteří měli v USA velký vliv a kteří mohli přispět k uznání Československé národní rady Spojenými státy. Šlo například o Louise Brandeise¹⁷⁷, člena nejvyššího soudu, který byl dobrým přítelem amerického prezidenta Woodrow Wilsona.

Masaryk píše o setkání s americkými sionisty i ve svém díle *Světová revoluce*:

„Jako všude, také v Americe mne podporovali Židé. A právě v Americe hilsneriáda se mně teď, abych to tak řekl, vyplatila. Už v roce 1907 uspořádali mně v New Yorku Židé ohromnou recepci, tentokrát jsem se osobně sešel s mnohými zástupci, jak směru ortodoxního, tak sionistického. Ze sionistů jmenuji Mr. Brandeise, člena nejvyššího soudu, původem z Čech, byl dobře znám s presidentem Wilsonem a požíval jeho důvěry. V New Yorku byl jedním z vedoucích sionistů Mr. Mack. Také se Sokolovem, vlivným vůdcem sionistickým, jsem se v Americe seznámil osobně. V Americe mají Židé, jako v Evropě velký vliv v žurnalistice, bylo nám velmi výhodně, že jsme tuto velmoc neměli proti sobě. I ti, kdo nesouhlasili s mojí politikou, chovali se zdrženlivě a nestranně“.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Louis Brandeis (1856 – 1941). Jeho rodiče pocházeli z Československa, ale vzhledem k židovským nepokojům, odešli v roce 1848 do Spojených států. Louis Brandeis se narodil již v USA. Vystudoval Harvard Law School, jednu z nejprestižnějších škol v zemi. Proslavil se především díky kauzám se sociální problematikou a v roce 1916 se stal členem nejvyššího soudu. Byl prvním Židem, který na tento post dosáhl. Byl velkým podporovatelem sionistického hnutí a bojoval za zlepšení postavení Židů v Evropě. Zemřel ve Washingtonu. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 4, s. 121.

¹⁷⁸ Tomáš Garrigue MASARYK, *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Orbis. 1925, s. 261.

Mezi významné sionisty, se kterými se Masaryk setkal ve Spojených státech, patří také například Adolph J. Sabbath¹⁷⁹ (člen amerického kongresu), Shemaryahu Levin¹⁸⁰, Jacob de Haas¹⁸¹ nebo new-yorský rabín Stephen Wise.¹⁸²

Masaryk velmi často zdůrazňuje, že v sionismu vidí prostředek, který pomůže Židům k mravní obrodě, která jim momentálně chybí. To potvrzuje jeho vyjádření v časopisu New York Tribune ze 7. října:

„Co se týká sionistického hnutí, mohu jen vyjádřiti obecně svoji sympatii k němu a k národnímu hnutí v židovském národě, protože má velikou cenu mravní. Sledoval jsem sionistické a národně-židovské hnutí v Evropě a v našich zemích a vím, že není hnutím politického chauvinismu, nýbrž mravní obrodou jejich národa“.¹⁸³

¹⁷⁹ Adolph J. Sabbath (1866 – 1952). Americký demokratický politik židovského původu ze státu Illinois, narozený v Čechách. Za první světové války aktivní podporovatel T. G. Masaryka na území USA. V roce 1907 se stal členem amerického kongresu. Byl hlavním oponentem zákazu prohibice v roce 1920. Viz Radovan LOVČÍ, *Židé v životě Dr. Alice Garrigue Masarykové*. In: Miroslav BREITFELDER (ed.). *Dějepis XXII, sborník katedry historie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni – Fakulta pedagogická. 2006, s. 247.

¹⁸⁰ Shemaryahu Levin (1867 - 1935). Vystudoval Friedrich-Wilhelm Univerzitu v Berlíně a poté Univerzitu v Königsbergu. Již jako student byl aktivní v sionistickém hnutí. Na osmém sionistickém kongresu v Haagu v roce 1907 přednesl významnou řeč na téma „národní vzdělávání v Palestině“. Během první světové války cestoval po Spojených státech a Kanadě a snažil se prosazovat myšlenku sionismu. V roce 1924 se přestěhoval do Palestiny. Byl jedním ze zakladatelů univerzity Technion v Haifě. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 12, s. 713.

¹⁸¹ Jacob de Haas (1872 – 1937). Narodil se v Londýně. Byl tajemníkem prvního sionistického kongresu v Basileji. V roce 1902 se přestěhoval do Spojených států a převzal vedení Americké sionistické organizace. Byl to právě on, kdo seznámil Luise Brandeise s myšlenkami Theodora Herzla. Zemřel v New Yorku. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 5, s. 532.

¹⁸² Stephen Wise (1874 – 1949). Narodil se v Budapešti. Jeho rodina se přestěhovala do Spojených států, když byl Wise ještě dítě. Jeho otec se stal rabínem v konzervativní německé komunitě v New Yorku. Vystudoval Columbia College, Columbia University a poté šel studovat rabínská studia. Po ukončení studií se stal rabínem malé kongregace v Portlandu a začal být velkým podporovatelem sionismu. Založil New Yorkskou federaci sionistického hnutí a byl blízkým přítelem Theodora Herzla. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 21, s. 100.

¹⁸³ Felix WELTSCH, *Masaryk a sionismus*. s. 74.

Masaryk byl někdy sionisty dokonce přirovnáván k Vladimíru Žabotinskému. Žabotinský několikrát zavítal do Československa a vždy ve svých projevech zdůraznil svou úctu k Masarykovi.¹⁸⁴

V roce 1921 bylo ujednáno, že dvanáctý sionistický kongres¹⁸⁵ se uspořádá v Karlových Varech. Sionisté pozvali na kongres i T. G. Masaryka, ale ten musel nabídku odmítnout, protože se právě zotavoval po dlouhé nemoci.¹⁸⁶

V roce 1925 zavítal do Prahy Chaim Weizmann, prezident Světové sionistické organizace. Konala se audience u prezidenta Masaryka na Pražském hradě. Masaryk se od Weizmanna dozvěděl o poměrech v Palestině a nové informace o stavu sionistického hnutí.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Miloš POJAR, T. G. Masaryk a sionisté. In: Tomáš PĚKNÝ, Alice MARXOVÁ, Jiří DANÍČEK (ed.). *Židovská ročenka 5773*. České Budějovice: Federace židovských obcí v České republice. 2013, s. 59.

¹⁸⁵ Kongres se konal ve dnech 1.-11. září 1921.

¹⁸⁶ Gajan KOLOMAN, T. G. Masaryk, idea sionismu a Nahum Sokolov. In: Alice MARXOVÁ, Tomáš PĚKNÝ, Jiří DANÍČEK (ed.). *Židovská ročenka 5763*. Židovská obec v Praze. 2003, s. 79.

¹⁸⁷ Tamtéž. s. 80.

5. MASARYKOVA NÁVŠTĚVA PALESTINY

Nikdy nevyšlo žádné ucelené dílo o Masarykově cestě po Palestině. Neakademické zdroje spíše uvádějí jeho dojmy a soustřeďují se na popis cesty.

Tomáš Garrigue Masaryk byl prvním evropským demokratickým prezidentem, který navštívil Palestinu. Masarykova cesta do Palestiny byla sice neoficiální, ale přesto byl na mnoha místech přivítán jako hlava státu a psalo se o něm v místním tisku. Vzhledem k tomu, že prezident Masaryk jel na neoficiální návštěvu, cestoval pod jménem T. G. Marsden.¹⁸⁸

Masaryka vedlo k navštívení Palestiny a Egypta hned několik důvodů. Především za tím stál jeho celoživotní zájem o Orient. O tom svědčí i jeho účast na založení Orientálního institutu v Praze v roce 1920. Masaryk také toužil vidět na vlastní oči kolébku egyptské civilizace, a jakožto hluboce věřící křesťan si přál vidět svatá místa spojená s životem Ježíše Krista. Masarykova touha navštívit Palestinu také pocházela z jeho dlouhodobého zájmu o judaismus a jeho trvalé sympatie k sionismu.¹⁸⁹

Prezident Masaryk opustil Československo 9. března 1927 v politicky rušné době. Bylo do období před prezidentskými volbami. Zpět do republiky se vrátil 25. května. Hned o dva dny později se konaly prezidentské volby a Masaryk byl potřetí zvolen prezidentem Československé republiky.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Miloš POJAR, Masarykova návštěva Palestiny v r. 1927. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum. 1999, s. 138.

¹⁸⁹ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. *Judaica Bohemiae XXXVIII*, 2003, s. 175-176.

¹⁹⁰ Miloš POJAR, Masarykova návštěva Palestiny v r. 1927. s. 138.

Na cestě ho doprovázela dcera Dr. Alice Masaryková¹⁹¹, markýza Benzoni (bývalá snoubenka Milana Rastislava Štěfánika), Dr. Mladějovská (sekretářka), Dr. Maixner (osobní lékař), Dr. Kučera (sekretář) a další osoby, jako například ochranka nebo sluha.¹⁹²

Do Egypta Masaryk a jeho doprovod cestoval z Československa přes Švýcarsko, potom do jižní Francie a odtud lodí do Egypta. V Egyptě pobývali od 22. března do 7. dubna 1927. Navštívili Alexandrii, Káhiru, pyramidy v Gíze, Luxor atd.¹⁹³ Poté odcestovali do Palestiny.

Když Masaryk přejížděl z Egypta do Palestiny, setkal se s ním v půli cesty v Kantaře u Suezského průplavu, československý jeruzalémský konzul Dr. Frič a přidal se k němu i československý káhirský konzul Dr. Hurba.¹⁹⁴

Masarykovým průvodcem po Palestině se stal Hugo Bergmann¹⁹⁵, pražský rodák a filosof, který v roce 1920 opustil Československo a odjel do Palestiny, kde se v roce 1936 stal rektorem Hebrejské univerzity v Jeruzalémě.¹⁹⁶

¹⁹¹ I Alice Masaryková měla velmi dobrý vztah k Židům. Poprvé se výrazněji setkala s židovskou otázkou během svých studií na Karlově univerzitě na filosofické fakultě, kde studovala mezi lety 1898 - 1903. Šlo o Hilsnerovu aféru, do níž zasáhl její otec T. G. Masaryk a snažil se Leopolda Hilsnera zbavit absurdního obvinění z rituální vraždy. Během Hilsnerovy aféry si členové Masarykovy rodiny protřpěli mnoho publicistických ataků a jednou dokonce přitáhl rozružený dav studentů až před Masarykův byt. Alice Masaryková si otcovy snahy velmi cenila a rozhodla se, že i ona, po vzoru svého otce, se bude stavět proti antisemitismu. Když působila jako pedagog na dívčím lyceu v Holešovicích, navštívila se svými studentkami pražský židovský hřbitov, aby je seznámila s historií židovského národa. Během návštěvy Palestiny byla Alice nadšena pracovitostí židovských novousedlíků. Alice Masaryková byla zakladatelkou Československého červeného kříže a za svou tajemnici si vybrala novinářku židovského původu Luisu Fischerovou. V roce 1939 se Alice rozhodla emigrovat, Luisa, ale možnost odchodu odmítla a během války zemřela v koncentračním táboře. Stejně tak zemřel i Alicin nástupce v Československém červeném kříži židovský lékař MUDr. Vladimír Haering. Během svého exilu se často stávala terčem pronacistického tisku, ve kterém byla nařčena ze vztahu s dr. Bondym nebo z plánování židozedařského spiknutí. Viz Radovan LOVČÍ, *Židé v životě Dr. Alice Garrigue Masarykové*. In: Miroslav BREITFELDER (ed.). *Dějepis XXII, sborník katedry historie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni – Fakulta pedagogická. 2006, s. 244-254.

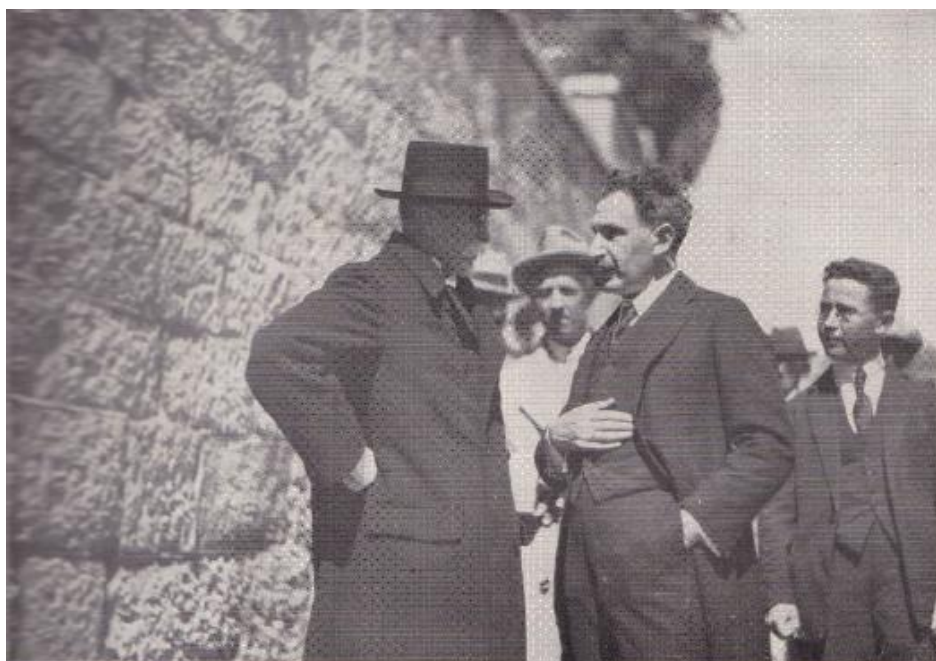
¹⁹² Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 176.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Miloš POJAR, Masarykova návštěva Palestiny v r. 1927. s. 138.

¹⁹⁵ Samuel Hugo Bergmann (1883 – 1975). Vystudoval cheder, poté lyceum (jeho spolužákem byl Franz Kafka), pak následovalo studium na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, obor matematika, fyzika a filosofie. Byl členem sionistického sdružení Bar Kochba. Po ukončení studií se stal knihovníkem v univerzitní knihovně, kde působil až do roku 1919. Po první světové válce se stal členem levicové sionistické

Obr. 1. – Tomáš Garrigue Masaryk a Hugo Bergmann.

Zdroj: Ernst RYCHNOVSKY, *Masaryk a židovství*. s. 128.

Do Jeruzaléma Masaryk přijel 9. dubna 1927¹⁹⁷, ubytován byl ve františkánském hospici Notre Dame de France. Následujícího dne TGM navštívil jeruzalémské Staré město, setkal

organizace Hapo'el hacair. V roce 1920 Bergmann emigroval do Palestiny. Byl spoluzakladatelem organizace Brit Shalom, sdružení pro arabsko-židovské porozumění (mezi spoluzakladatele patřil také Gershom Scholem nebo Martin Bubner). V roce 1928 začal na Hebrejské univerzitě přednášet moderní filosofii, v roce 1935 získal titul profesora a stal se prvním rektorem Hebrejské univerzity. K příležitosti svých sedmdesátých narozenin byl jmenován čestným občanem města Jeruzalém a byla založena cena Samuela Bergmanna. Viz Gajan KOLOMAN, Před třiceti lety zemřel Samuel Hugo Bergmann. *Maskil*, 2005, roč. 4, s. 10-11.

Specifický byl pohled Franze Kafky na sionismus, který byl dobrým přítelem a spolužákem Hugo Bergmanna. Z Kavkovy korespondence, poznámek a deníků víme, že jeho vztah k sionismu byl složitý. Avšak Hugo Bergmann a Max Brod tvrdí, že Kafka se ke konci svého života stal oddaným sionistou. Kafka na rozdíl od Bergmanna byl skeptický ke hnutí Bar Kochba, ale i přesto odebíral sionistický týdeník *Selbstwehr*. Téma sionismus hodně probíral v korespondenci se svou přítelkyní Felice Bauerovou, se kterou si vyměňoval dopisy mezi lety 1912-1916 a plánovali, že spolu odejdou do Palestiny.

Sionismus měl Kafka spojený s pojmy jako „sňatek“ nebo „rodičovství“. Kafka však nikdy nezískal tolik odvahy, aby opustil svou vlast a odešel do Palestiny. Svůj postoj vysvětlil Felice Bauerové tak, že nemůže mít děti, ani si ji vzít, ani s ní odjet do Palestiny, protože jeho zdraví není natolik dobré. Ale i ke konci života Kafka snil se svou poslední přítelkyní Dorou Dyamantovou, že odjede do Palestiny, kde bude pracovat jako číšník nebo knihkupec. Viz. Scott SPECTOR, *Prague territories: national conflict and cultural innovation in Franz Kafka's fin de siecle*. Berkeley: University of California Press. 2000, s. 142-143.

¹⁹⁶ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 176.

¹⁹⁷ Dle některých zpráv přijel Masaryk do Jeruzaléma již 8. dubna. Zprávy se liší.

se s jeruzalémským starostou Bey Nashashibim a náměstkem britského komisaře v Palestině Georgem Symesem. Navštívil poutní místo Chrám Božího hrobu, mešitu Skalní dóm a Al Aksa. Setkal se s představenými nejvyšší muslimské rady a byl dokonce přijat prezidentem arabského národního výboru Musou Kasim Pašou. Odpoledne téhož dne čekala Masaryka prohlídka města Betlém, kde navštívil Chrám Narození Páně, kde ho provázela polský františkánský farář profesor Bulik. Zavítal také do Mléčné jeskyně a po cestě zpět do Jeruzaléma se ještě zastavil u hrobu Rachel¹⁹⁸ a Šalamounových rybníků.¹⁹⁹

11. dubna čekala Masaryka návštěva Národní knihovny v Jeruzalémě, kde hodně času strávil v Goldziherově arabské knihovně. Poté odjel na horu Skopus, na Hebrejskou universitu. Zde navštívil pedagogické oddělení, chemický a mikrobiologický ústav a lékařské oddělení. Při prohlídce lékařského oddělení se především zajímal o porodnost židovského obyvatelstva a o dětskou úmrtnost u Židů a Arabů. Masaryka také zaujala sbírka dopisů a autogramů významných židovských osobností, kterou sesbíral Abraham Schwadron²⁰⁰ a daroval ji univerzitní knihovně. Odpoledne čekalo Masaryka setkání s jeruzalémskou československou židovskou komunitou. Setkání se konalo ve čtvrti Shomre ha-Homot. Večer navštívil Masaryk Velkou synagogu, kde ho očekávali významní představitelé sionistického hnutí například Frederick Kisch²⁰¹ nebo vrchní palestinský rabín Kook.²⁰²

¹⁹⁸ Hrob Ráchel se nachází v severní části Betléma a patří k nejposvátnějším místům židovského národa.

¹⁹⁹ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 177.

²⁰⁰ Abraham Schwadron (1878 – 1957). Narodil se ve známé chasidské rodině. Vystudoval chemii na vídeňské univerzitě. V roce 1927 odešel do Izraele, kde se věnoval sběru autogramů a fotografií významných židovských osobností. S tímto koníčkem začal již v mládí a nakonec svou sbírku zanechal univerzitní knihovně v Jeruzalémě. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM. *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. 2007, svazek 18, s. 181.

²⁰¹ Frederick Hermann Kisch (1888 – 1943). Narodil se v Indii. Vystudoval vojenskou akademii a přidal se k indické armádě. Byl členem britské delegace během pařížské mírové konference mezi lety 1919 a 1921. Opustil armádu a přijal Weizmannovo pozvání stát se členem sionistické exekutivy v Jeruzalémě. Po vypuknutí druhé světové války se vrátil zpět do britské armády, kde v roce 1943 padl. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 12, s. 196.

²⁰² Rabi Kook (1865 – 1935). Byl prvním aškenázským vrchním rabinem v Izraeli. Získal tradiční vzdělání. V roce 1904 emigroval do Palestiny a stal se rabinem v Jaffě. Identifikoval se s sionistickým hnutím. V roce 1914 odjel do Evropy, aby se zúčastnil konference Agudat Jisrael, ale již nebylo možné se vrátit zpět do

12. dubna opustil Masaryk a jeho doprovod Jeruzalém a vydali se směrem k Mrtvému moři, k řece Jordán, do Jericha a přes Rišon le-Cijon²⁰³ do Tel Avivu. Zde se Masaryk setkal se starostou Tel Avivu Davidem Blochem. V rozhovoru s ním se Masaryk zajímal o sociální problémy, výši nezaměstnanosti, sociální dávky, výši vzdělání a náboženský život ve městě. V Tel Avivu se ještě sešel s československou židovskou komunitou a vyptával se jich na problémy života v Palestině a na vztah mezi ortodoxními a sekulárními Židy. Na zpáteční cestě položil věnce na hroby Maxe Nordaua²⁰⁴ a Achada Ha-Ama²⁰⁵. Masaryk byl ubytován v hotelu Palatin, kde se večer na Masarykovu počest konala velká recepce.²⁰⁶

Palestiny, protože započala první světová válka. Kook tedy první světovou válku strávil ve Švýcarsku a po svém návratu do Palestiny se stal vrchním rabínem v Jeruzalémě a poté byl zvolen jako vrchní aškenázský rabín v Izraeli. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 12, s. 289.

Hugo BERGMANN, Masaryk v Palestině. In: Ernst RYCHNOVSKÝ (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 305-307.

²⁰³ Osada byla založena v roce 1881 imigranty z Ruska, vedenými Z. D. Levontinem. Byla to druhá židovská kolonie založená v Palestině, po Petach Tikvě. Díky finanční pomoci Edmonda Rotschielta se osada začala rozvíjet, pěstovalo se tam hlavně ovoce, především hroznové víno. První hebrejská škola a školka byly založeny právě v Rišon le-Cijon. V roce 1917 žilo v kolonii již 2.000 osadníků, v roce 1948 10.500 obyvatel a v roce 2002 211.600 obyvatel. V roce 1950 získala osada statut města a dnes je to čtvrté největší město v Izraeli. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 17, s. 344.

²⁰⁴ Max Nordau (1849 – 1923). Narodil se v Maďarsku. Jeho vlastní jméno bylo Simon Maxmilian Suedfeld. Byl spoluzakladatelem Světové sionistické organizace. Získal tradiční židovské vzdělání. V roce 1880 se přestěhoval do Paříže, kde pracoval jako lékař. První světovou válku strávil ve Španělsku. Na prvních šesti sionistických kongresech měl funkci místoprezidenta na další čtyři kongresy získal funkci prezidenta sionistického kongresu. Zemřel v Paříži. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 15, s. 297.

²⁰⁵ Achad Ha-Am (1856 – 1927). Jeho pravé jméno bylo Asher Hirsch Ginsberg. Narodil se v Rusku a získal tradiční židovské vzdělání. Po neúspěšných studiích ve Vídni a Německu se vrátil zpět do Oděsy, kde ho hodně ovlivnil Leon Pinsker, vůdce hnutí Hovevei Zion. Ginsberg nesouhlasil s politickým sionismem a odešel ze sionistického hnutí hned po prvním sionistickém kongresu, protože se domníval, že program Theodora Herzla je neproveditelný. Achad Ha-Am často navštěvoval Palestinu a psal články o židovském osidlování. Tyto články většinou hovořili o hladu nebo nezaměstnanosti židovských usedlíků. Ginsberg soudil, že je lepší, aby Židé do Palestiny přicházeli postupně, spíše než se snažit vytvořit nový stát okamžitě. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 1, s. 525.

Masarykův názor na Židy a sionismus byl hodně ovlivněn Achadem Ha-Amem. Achad odmítal asimilaci. Židé se dle Ginsberga mohou snažit napodobit jiné národy, ve kterých žijí, ale nesmí dojít k úplné asimilaci. Achad chce, aby Židé evropskou kulturu přijali, ale nechce, aby se vzdali svého národa. Vidí nápravu judaismu v duchovním a náboženském obrození. Viz František FRIEDMANN, *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka*. 1937, s. 11.

²⁰⁶ Miloš POJAR, Masarykova návštěva Palestiny v r. 1927. s. 140.

13. dubna Masaryk pokračoval z Tel Avivu na sever Palestiny, po cestě navštívil několik kibuců například kibuc Daganiya²⁰⁷. V kibucech měl možnost se setkat s českými rodáky. Například s básnířkou Irmou Singerovou nebo generálním tajemníkem Základního fondu Leo Herrmannem²⁰⁸. Cesta dále směřovala do Kafarnaum a přes Tiberias do Nazaretu, kde strávil noc v hotelu Casa Nova.²⁰⁹

14. dubna navštívil Masaryk Nahalal²¹⁰, první mošav založený v Palestině, kde ho přivítali hlavní sionističtí představitelé například Menachem Ussishkin²¹¹, Shelomo Kaplansky²¹², Jaffe Leib²¹³, Abraham Harzfeld²¹⁴ nebo Frederick Hermann Kisch. Masaryk

²⁰⁷ Byl založen v roce 1909 ruskými přistěhovanci z druhé alije. Šlo o první kibuc v Palestině. Viz Alex BEIN, *Der Zionismus und sein Werk*. Praha: Zionistische Propagandstelle. 1938, s. 62.

²⁰⁸ Leo Hermann (1888 – 1951). Narodil se v Lanškrouně. Vystudoval právnickou fakultu v Praze. Byl členem spolku Bar Kochba a následně se stal jejím předsedou v letech 1908 až 1909. Byl editorem sionistického časopisu *Welbstwehr* od roku 1910 do roku 1913. V roce 1926 se přestěhoval do Palestiny. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 9, s. 24.

²⁰⁹ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 178-179.

²¹⁰ Nahalal byl založen v roce 1921, jako první mošav v Izraeli. Vybudovali ho přistěhovanci z druhé alije. Zakládalo ho 80 rodin a každá rodina získala 25 akrů půdy, na které vysoušeli bažiny, aby zde vznikla zemědělská půda. V Nahalalu byla postavena zemědělská škola, chovala se zemědělská zvířata, pěstovalo se tam ovoce a květiny. V roce 1969 žilo v mošavu 1.020 obyvatel, v roce 1990 1.240 osadníků, v roce 2002 klesl počet obyvatel na 925. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 14, s. 735.

²¹¹ Menachem Ussishkin (1863 – 1941). Byl prezidentem Židovského národního fondu. Narodil se v Rusku. Vystudoval techniku na moskevské univerzitě. Když Achad Ha-Am založil v roce 1889 společnost Benei Moshe, Ussishkin se stal jedním z prvních aktivních členů. Poprvé se podíval do Palestiny v roce 1891, podruhé tam pobýval čtyři měsíce v roce 1903, až v roce 1919 se usadil v Palestině nastálo. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 20, s. 434.

²¹² Shelomo Kaplansky (1884 – 1950). Narodil se v Rusku. Již v mládí se přidal k sionistickému hnutí. Mezi lety 1903 až 1912 žil ve Vídni kde založil hnutí Po'alei Zion. Byl také zakladatelem Světové unie Po'alei Zion. Do Palestiny odešel v roce 1912. Mezi lety 1913 až 1919 byl tajemníkem Židovského národního fondu, a proto pobýval Haagu. V roce 1932 se nastálo přestěhoval do Izraele. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 11, s. 780.

²¹³ Jaffe Leib (1876 – 1948). Pracoval jako editor ruských sionistických periodik, například *Dos Yidishe Folk* nebo *Haolam*. Stal se prezidentem sionistického hnutí v Litvě. V roce 1920 odešel do Palestiny a stal se editorem časopisu *Haaretz*. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 11, s. 65.

²¹⁴ Abraham Harzfeld (1888 – 1973). Narodil se na Ukrajině. V roce 1906 se přidal k ruskému socialistickému sionistickému hnutí. Za své členství byl dvakrát zatčen a odsouzen k těžké práci na Sibiři. Ze Sibiře se mu povedlo prchnout do Palestiny. Tam zpočátku pracoval jako dělník v osadě Petach Tikva. Byl členem Po'alei Zion a byl jedním z zakladatelů Histadrut. V roce 1972 mu byla udělena cena za celoživotní práci pro stát Izrael. Viz Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. Svazek 8, s. 378.

při své řeči v mošavu Nahalal mimo jiné řekl toto: „Věřím ve vaši práci. Práce je podmínkou štěstí a vidím, že práci rozumíte. Doufám, že dosáhnete svého cíle a přeji vám štěstí a svobodu“. Poté pokračoval do Haify, vystoupil na horu Karmel, navštívil Technion²¹⁵ a kibuc Bibrachu²¹⁶. Poslední dvě zmíněná místa (Technion a kibuc Bibrachu) možná Masaryk nenavštívil. Návštěva těchto dvou míst sice byla v plánu cesty, ale je možné, že k jejich návštěvě nedošlo. Neexistují žádné důkazy o jejich navštívení.²¹⁷

Obr. 2. – Tomáš Garrigue Masaryk na návštěvě v Rišon Lecion

Zdroj: RYCHNOVSKY A., Masaryk a židovství, str. 288.

15. dubna Masaryk i se svým doprovodem odcestoval zpět do Egypta. Odtud se přes Řecko, Francii a Švýcarsko vrátil zpátky do Československa. Na svých cestách strávil prezident téměř dva měsíce.²¹⁸

²¹⁵ Technická univerzita založená v roce 1924.

²¹⁶ Československý kibuc.

²¹⁷ Miloš POJAR, Masarykova návštěva Palestiny v r. 1927. s. 140-141.

²¹⁸ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 176.

O Masarykově návštěvě Palestiny a Egypta psal místní hebrejský i arabský tisk. I český tisk se zaměřil na prezidentovy zahraniční cesty. Například časopis *Selbstwehr* píše o Masarykově návštěvě Palestiny následující:

„Prezident Masaryk je první suverén, který přichází do židovské Palestiny, však to také pro nás Židy – a ne jen pro Židy z Československa – má mezi všemi suverény zvláštní citovou hodnotu. Není to ani tak jeho dějinné vystoupení v rituálním procesu Hilsnerově a také to není jeho pochopení pro mravní a kulturní snahy renesanční našeho národa, co mu zjednála onu popularitu a ocenění u všech Židů celého světa. To jsou jednotlivá fakta, o sobě velice významná, avšak přece jen zjevy a následky veliké psychologické skutečnosti: že Masaryk pro svůj názor světový, pro svůj postoj realistický a ovládnutí rozumu má sílu, aby odolal vším suggestivním davu a skupinové hysterii, a že toto své stanovisko v důležitých chvílích též v otázce židovské uplatňoval, jinými slovy: nikoliv o filosemitism – Masaryk našel i tam, kde toho bylo třeba, i silných slov proti Židům -, ale o skutečnost velmi prostou a neobyčejně vzácnou: že je zde muž, který i za okolností plných hysterií měl sílu a ducha, dáti průchodu spravedlnosti“.²¹⁹

Nicméně klerikální a antisemitský tisk zahájil negativní kampaň proti Masarykovi. Tvrdili, že prezident navštívil pouze židovská historická místa. Už jen tento fakt je ve své podstatě klamný, protože československý prezident Masaryk navštívil v průběhu svých cest i významné muslimské a křesťanské památky, jak je uvedeno výše v této práci.²²⁰

²¹⁹ Hugo BERGMANN, *Masaryk v Palestině*. s. 301-302.

²²⁰ Miloš POJAR, *T. G. Masaryk's relations with Jews*. s. 179.

Masarykovy dojmy z cesty byly vcelku pozitivni, nicmene vyjadřil obavy, zda je sionistické hnutí schopné koexistovat s Araby. Problém především spatřoval ve společensko-kulturním rozdělení Palestiny, kde je arabská národnost majoritní v rámci populace. V rozhovoru pro Prager Tagblatt řekl Masaryk o své návštěvě Palestiny následující:

„Je zajímavé a velkolepé, co se tam podniká Židy, a má to vše vyhlídku na zdar, protože je nejen nadšení, ale asi i dostatek prostředků po ruce. Obtížný problém však spatřuji v tom, že Židé asi sotva kdy nabudou majority v té zemi. Proti číselné převaze Arabů se asi sotva kdy dá co udělati“.²²¹

Na památku Masarykových 80. narozenin byl v Palestině založen Masarykův les. O jeho založení bylo rozhodnuto na devátém sjezdu československých sionistů v Brně²²². Sbirka na Masarykův les vynesla 600.000 Kčs a v lese bylo vysázeno asi 12.000 stromků. Masarykův les se nachází v Jezreelském údolí, blízko československé osady Sarid. Les byl slavnostně otevřen 21. dubna 1930, za přítomnosti významných zástupců sionistického hnutí. Přítomen byl také jeruzalémský konzul a místokonzulové z Haify a Tel Avivu. Dnes je vedle Masarykova lesa les Václava Havla.²²³

V roce 1935, u příležitosti 85. narozenin, byl Masaryk jmenován čestným občanem města Tel Avivu. Starosta Dizengoff si následně nechal zhotovit kopii Masarykova obrazu od malíře Brauna a nainstaloval ji do přijímacího pokoje.²²⁴

V roce 1934 zažádal XI. československý sionistický sjezd v Moravské Ostravě Masaryka, zda mohou založit v Palestině kolonii nesoucí jeho jméno, jakožto dar k jeho

²²¹ Hugo BERGMANN, Masaryk v Palestině. s. 311.

²²² Sjezd se konal 28. prosince 1929.

²²³ Oskar DONATH, Židé na Masarykově cestě životem. In: Ernst RYCHNOVSKY (ed.). *Masaryk a židovství*. Praha: Mars. 1931, s. 135.

²²⁴ Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. s. 141.

blížícím se 85. narozeninám. Masaryk souhlasil a osada dostala název Kfar Masaryk. Kibuc byl založen v roce 1940. Nachází se v něm i malé Masarykovo muzeum. Václav Havel navštívil Kfar Masaryk v roce 1990 na své cestě po Izraeli.²²⁵

²²⁵ Gajan KOLOMAN, Postoj T. G. Masaryka k židovství a sionismu za první republiky. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum. 1999, s. 136.

ZÁVĚR

V práci jsem se pokusila popsat a zhodnotit Masarykův postoj k Židům a k židovství. Snažila jsem se o co možná nejobjektivnější popis skutečnosti vycházející z historických pramenů (Masarykových textů) a sekundární literatury. Domnívám se, že dnes, skoro osmdesát let po Masarykově smrti, je již možné takové hodnocení s dobrým svědomím provést. Dnešní doba totiž poskytuje v tomto ohledu mnohem méně kontroverze než doba Masarykova. Židovství a Židé byli v devatenáctém století a před druhou světovou válkou přítomni v našem prostředí mnohem více než nyní. Proto bylo nutností každého vzdělaného člověka vytvořit si k němu svůj postoj (ať už to byl postoj antisemitismu, podpory židovské asimilace, snahy o odliv Židů z Evropy atd.).

Masarykův postoj k Židům sice naprosto určitě podlehl jistému osobnímu vývoji, nicméně nenabízí v zásadě mnoho zvrátů. Jeho dětství bylo (narodil se přesně v polovině 19. století na Moravě, v prostředí spíše vesnickém) zcela logicky ovlivněno antisemitismem své doby. V Masarykově případě byl antisemitismus (propojený z části s lidově-křesťanskými pověrami) spojen zejména s osobou jeho matky, která měla logicky na jeho raný vývoj vliv, a podléhala stereotypům dané doby.

Nicméně je podle mne evidentní, že se Masarykův postoj vůči antisemitismu v průběhu jeho dospívání vymezil. Dospívajícího a dospělého Masaryka není zcela jisté možné označit za antisemitu, není jej však možné poctivě označit ani za filosemitu či nekritického obdivovatele Židů. Jeho postoj je spíše charakterizován Masarykovým humanismem, mravností a důrazem na vědu.

Humanismus a z něho vyplývající hodnoty člověka jsou v Masarykově díle a životě silně přítomny. Masaryk byl skutečně bytostným demokratem a zastáncem občanské společnosti, tedy světa, ve kterém staré předsudky stavovské společnosti nemají místo. Jako takový byl tedy nutně rovnostářský i k Židům, které chápal velmi moderně jako

národnostní menšinu (viz. uznání židovské národnosti v Ústavě z roku 1920). V Masarykově postoji jsou Židé především lidmi a až na druhém místě potom národem, náboženskou skupinou či národností.

Masarykova mravnost nedovoluje souhlasit s názory a postoji antisemitů. Jeho mravnost v souvislosti s Židy ilustruje jednak odložení vypovězení haličských Židů z Československa, nebo pověstná Hilsneriáda.

Vědeckost jeho přístupu se projevuje rovněž v Hilsnerově případě, kde se Masaryk za každou cenu (a, tak říká, proti všem) snaží vyvrátit teorii o rituální vraždě a nahlíží na celý případ racionální optikou, která má jediný cíl – objasnit pravdu.

Naprosto ale není možné Masaryka označit za filosemitu. Je pravdu, že mezi jeho přáteli a podporovateli bylo relativně velké množství Židů (např. skupina Pátečníků), není nicméně důvodu domnívat se, že se s nimi Masaryk přátelil právě a jen proto, že to byli Židé.

Jeho názory a postoje, které známe z jeho sociologických děl či nežidovsky zaměřených projevů tak můžeme považovat za naprosto kompatibilní i s jeho postojem k Židům. Je tak možné říci, že Masaryk byl v tomto ohledu liberálem, který si naprosto uvědomoval, že antisemitismus jeho doby je mravně, vědecky a humanisticky neobhajitelný.

SEZNAM LITERATURY

1. Pramenná literatura

Karel ČAPEK, *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2013, 349 s. ISBN 9788086142463.

Theodor HERZL, *Židovský stát: pokus o moderní řešení židovské otázky*. Praha: Academia, 2009, 139 s. ISBN 9788020017123.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Nutnost revidovati process Polenský*. Praha: Čas, 1899, 16 s.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Otázka sociální II: základy marxismu filosofické a sociologické*. Praha: Čin, 1948, 469 s.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1998, 221 s. ISBN 8090197140.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Orbis, 1925, 650 s.

Tomáš Garrigue MASARYK, *Význam processu polenského pro pověru rituelní*. Berlín: J. Herben, 1900, 88 s.

2. Sekundární literatura

Šlomo AVINERI, *Zrození moderního sionismu*. Praha: Sefer, 2001, 250 s. ISBN 8085924285.

Alex BEIN, *Der Zionismus und sein Werk*. Praha: Zionistische Propagandstelle, 1938, 108 s.

Miroslav BREITFELDER, *Dějepis XXII, sborník katedry historie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni – Fakulta pedagogická, 2006.

Kateřina ČAPKOVÁ, *Češi, Němci, Židé?: národní identita Židů v Čechách 1918 až 1938*. Praha: Paseka, 2013, 367 s. ISBN 9788074322945.

Bohumil ČERNÝ, *Vražda v Polné*. Polná: Linda, 1999, 188 s.

František FRIEDMANN, *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka*. 1937, 16 s.

Fred HAHN, *T. G. Masaryk and the Jews*. Tel Aviv: F. Hahn, 1990, 13 s.

Jan HERBEN, *T. G. Masaryk*. Praha: Sfinx, 1946, 439 s.

Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.-26. listopadu 1999. Praha: Židovské muzeum, 1999, 223 s. ISBN 8085608286.

Vítězslav HOUŠKA, *T. G. Masaryk známý i neznámý*. Praha: Riopress, 2005, 251 s. ISBN 8086221849.

Edvard KASAL, *Profesor T. G. Masaryk a revise Polenského procesu*. Polná: Aug. Vítek, 1899, 40 s.

Gajan KOLOMAN, Před třiceti lety zemřel Samuel Hugo Bergmann. *Maskil*, 2005, roč. 4, s. 10-11.

Pavel KOSATÍK, Michal KOLÁŘ, *Jan Masaryk: pravdivý příběh*. Praha: Mladá fronta, 1998, 337 s. ISBN 8020407367.

Jiří KOVTUN, Historická dimenze Hilsnerova případu. *Roš chodeš*, 1999, roč. 12, s. 3.

Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer, 1994, 574 s. ISBN 8090089593.

Michael KRUPP, *Sionismus a Stát Izrael: historický nástin*. Praha: Vyšehrad, 1999, 242 s. ISBN 8070212659.

Alice MARXOVÁ, Tomáš PĚKNÝ, Jiří DANÍČEK. *Židovská ročenka 5763*. Židovská obec v Praze, 2003, 206 s.

Tomáš PĚKNÝ, Alice MARXOVÁ, Jiří DANÍČEK. *Židovská ročenka 5773*. České Budějovice: Federace židovských obcí v České republice, 2013, 206 s. ISBN 97880874530506.

Miloš POJAR, T. G. Masaryk's relations with Jews. *Judaica Bohemiae XXXVIII*, 2003, s. 160-181.

Stanislav POLÁK, *TGM: obrazem a slovem*. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky, 2000, 129 s. ISBN 8090265960.

Ernst RYCHNOVSKY, *Masaryk a židovství*. Praha: Mars, 1931, 335 s.

Jan RYS, *Hilsneriáda a TGM: Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. Praha: Alois Wiesner, 1939, 280 s.

Harold Gordon SKILLING, *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*. Praha: Práh, 1995, 243 s.

Alain SOUBIGOU, *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha: Paseka, 2004, 451 s. ISBN 8071856797.

Scott SPECTOR, *Prague territories: national conflict and cultural innovation in Franz Kafka's fin de siècle*. Berkeley: University of California Press, 2000, 331 s. ISBN 0520219090.

Zdeněk TOHN, Masaryk a židovská otázka. *Kalendář česko-židovský*, 1939, roč. 58, s. 44-54.

3. Encyklopedie a slovníky

Libuše KROUPOVÁ, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2007, 647 s. ISBN 8020013474.

Fred SKOLNIK a Michael BERENBAUM, *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, 2007, 22 svazků. ISBN 9780028659299

SUMMARY

In my thesis I have attempted to describe and assess Masaryk's attitude to the Jews and to Judaism. I have strived to describe the reality as objectively as possible basing on historical and secondary sources.

Masaryk's attitude to the Jews must have gone through a certain personal development; however, it does not show many turns. His childhood was influenced by the anti-Semitism of that age. In Masaryk's case, anti-Semitism was connected especially to his mother who was prejudiced this way and who naturally influenced him.

In my opinion, Masaryk's attitude to anti-Semitism became nevertheless defined during his maturing. The teenage and adult Masaryk definitely cannot be marked as an anti-Semite. However, he cannot be called a philo-Semite, either.

Masaryk was a real democrat and a proponent of civil society, i.e. of a world where there is no place for any prejudice of the estates. As such he was necessarily egalitarian towards the Jews, too, who he understood in a very modern way as a nationality. Masaryk saw the Jews as humans first of all, only then as a nationality, a nation or a religious group.

The scientific character of his attitude manifests itself also in the Hilsner case where Masaryk attempts by all means to disprove the ritual murder theory.